

VIKÁR BÉLA NYOMÁBAN (EMLEKEZÉS VIKÁR BÉLÁRA)

125 évvel ezelőtt, 1859. április 1-én Hetesen született a magyar néprajztudomány egyik legnagyobb alakja, sokan és sokat méltatták a sokoldalú tudós folklorisztikai, nyelvészeti, műfordítói, tudományos-vezető munkálkodását. Magunk is több előadásban méltattuk sokrétű tevékenységét.

Jelen dolgozatunkban nem fejthetjük ki mindazt, amit – elsősorban somogyi – tevékenységéről lehetne és kellene írni, hiszen ez szétfeszítené egy évkönyv-adta keret lehetőségeit.

Célunk az, hogy elsőben is meggyénk érdeklődői számára adjunk betekintést a vikári életmű néhány területébe. Ezt viszont úgy szeretnénk kifejteni, hogy azok számára is adjunk információt, akik elmélyültebben, tudományosan is kívánnak foglalkozni Somogy néprajzi értékeivel. Ezt annál inkább kötelességünknek érezzük, mivel magunk is az ő nyomdokain járunk, hogy lehetőségünk szerint minél többet feltárjunk abból a múltból, ami elválaszthatatlanul hozzátartozik jelenünk megértéséhez.

Bemutatásunk során sokszor, sokat (de nem eleget) fogjuk idézni nagy elődünk ma is megszívlelendő soraiban rejlő aktuális gondolatait. Ezáltal bepillantást engedünk röviden abba a mélységbe, ahonnan Vikár csodálatos tehetsége olyannyi „rejtekek-értéket” hozott a felszínre. Megismerhetjük bírálatait, továbbá munkaintenzitását, széles körű ismereteit, s lankadatlan példamutató erejét. Élénk tárulkozik Vikár teljes habitusában, mint a későbbi két zenetitan – Bartók, Kodály – szellemi-tudományos „előképe”. Elődeinek és kortársainak módszerein, ismeretein túllépve, messze előremutató teoretikus és gyakorlati tudós volt; az első vérbeli, koncepciózus néprajzos.

A folklorisztika, tájnyelv (fonetika), műfordítás terén maradandót alkotott, s ugyanakkor volt ideje mindenre, ami a népügyet, a tudományt és közművelődést egyaránt szolgálta. Tagja több bel- és külföldi társaságnak, akadémiának; a Lafontaine Társaság vezéregyénisége, a finn akadémia tagja, újságot szerkeszt, a parlamenti gyorsíró iroda vezetője stb.

Mi természetesen a folklorista Vikárral kívánunk részletesebben foglalkozni, a nyomkeresővel, az úttaposóval. Ismeretes, hogy Vikár – aki több ezernyi

dalsort vett fel – nem volt kottaismerő, mégis pontosan ismerte-érezte a népzene és minden hagyomány-érték lényegét; határozottan tudta, hogy mi a szép és maradandó a néplélek ezerszínű rezdüléseiben. Egy óriás rezonátor, aki az együtthangzás minden tonalitását felfogta, s ezeket koordinálni, szintetizálni tudta (anélkül, hogy az apró analitikus értékek jelentőségét szem elől tévesztené). Csak a népismertet birtokában tudhatott olyan előrelátó, rendszerező elveket kimondani, amelyek legtöbbje ma is aktuális és korszerű. Nem elfogult e kérdésben: jól látta azokat a kényszerítő jelenségeket, hibákat, amiktől maga is iparkodott megszabadulni (s ezt nem neki kell felrótnunk). Ez egyébként etnográfiai beszámolójából is kitűnik.

A folklorista Vikárt minden érdeklődő, tudományos kutató jól ismeri. Az már kevésbé ismeretes, hogy igen járatos volt a tárgyi néprajz világában is. Erről sok száz fotója, több cikke is tanúskodik, s erről ír gyűjtéményes kiadásának bevezetőjében,¹ hálával emlékezve meg első feleségének, Kerkács Juliannának ez irányú segítségéről. Ugyanitt köszöni meg édesanyjának, a népdalgyűjtő Somjú Veronikának fáradhatatlan munkálkodását.

Vikár Béla már gyermekkorában megismerte a paraszti élet sok-sok mozzanatát, hiszen apja, Vikár János (a nagy műveltségű ref. pap) éveken át faluról falura vándorolt részben ismert, részben ismeretlen okok miatt. Volt tehát mit látnia, tapasztalnia a kis Vikár gyerekeknek. Allig 5–6 éves, már inni-olvasni tud, amikor a hetesi iskolába kerül. Két év múlva azonban már Kutason folytatja elemi iskoláit, ahol egy év alatt több osztályt is elvégzett; mint Volly írja²: „Osztatlan iskolában könnyen ment az osztályugrás”. A pápai tanulást hamar meg kellett szakítania a járvány, illetőleg betegsége miatt. 1871-ben lett pécsi gimnazista, ahol megtanulja az egész életét végigkísérő gyorsírás tudományát.

Egyetemi éveit ismerkedett meg kora legkiválóbb tanáraival (pl. a kiváló Budencz Józseffel), akitől újabb inspirációt kapott a nyelvészetet illetően. Már itt nagy hasznát látta kitűnő nyelvérzékének és gyorsíró tudásának, amely életének fő vonalát végig meghatározta (parlamenti gyorsíró, nyelvész, műfordító stb.).

1. MNGY VI. 1905., XI. 1. (Somogy megye népköltése. Balladák és rokonművek.)

2. Volly István: Somogyi „Kalevala” – Vikár Béla Somogyban (Somogyi Almanach 4.).

1899-ben került sor finnországi tanulmányújtára, ahol kitörölhetetlen impressziók érték; beérett gyümölcse a finn eposz (Kalevala), a grúzok hőseposza (a Tariel vagy párdúcboros lovag) magyarra fordítása. Finnországi útja során ismerkedett meg megyénk másik nagy egyéniségével, a festő Zichy Mihállyal, aki mindenben segítette tudós barátját.

Még ugyanebben az évben (1899) ismét Somogyba jön, hogy meggyéje, s főleg szülőfaluja népköltési értékeit felgyűjtse. (E szakaszáról bővebben nem írunk, Volly részletezi a Somogyi Kalevalában). Annyit azonban tájékoztatásul: hogy a hetesi szegény népréteg körében talált számtalan, néprajzilag értékes hagyományra. Sütő József cselédétől kb. 25 mesét, Kiss Imre harangozótól több dalt, balladát gyűjtött. Erről a sikeres gyűjtőútról maga számol be a Néprajzi Társaság 1890. novemberi ülésén.³ Az 1889. szept. és okt. hónapokban öt hetet töltöttem Somogy megyének azon a táján, mely... Kaposvártól északnyugatra és délkeletre voltak Tizenkét falut látogatam meg... Hetes, Bodrog, Juta, ... Csököly, Zs. kisfalud, Szt. Márton, Paccaza, Szenna, Hedrehely, Visnye, Magyar-Lad, Német-Lad... Célom volt a Dunántúlnak e sok tekintetben igen érdekes pontjain főleg népköltési gyűjteményeinket gyarapítani, s ezzel kapcsolatban a nyelvjárások tanulmánya számára... bő és hiteles anyagot gyűjteni... a néprajzi viszonyok vizsgálatára és némely anthropologiai adatok gyűjtésére is kiterjeszkedtem".*

Beszámolójának további részében arról szól, hogy hol, kitől, mit, mennyit gyűjtött. Felesége több, mint 50 felvételt készített az utazás során a népelet különböző területeiről, a tárgyi kultúra jelentős darabjairól. Természetes, hogy a számára örök problémát jelentő néprajzi kérdésekre itt is kitér: "... Kiemelkedőnek tartom... a nyelvészet szempontjából azt a fontos körülményt, hogy mind e népmesék és mondák följegyzésében az eddig követett eljárással szemben, mely szerint az ily néprajzi hagyományok többé-kevésbé kicsiszolva, stilizálva kerültek ki a gyűjtő kezéből, szigorúan az élőszóbeli előadást követtem..."

E gondolatok (valamint az alább közöltek is) adekvát előhangja mindannak, amit később Bartók és Kodály tudományosan is bizonyítottak zenei, nyelvészeti és a magyarságismeret szempontjából. Vikár már a múlt század végén felismerte azt, amivel a mai korszerű néprajztudomány dolgozik. Pontosan jelöli a fonéma értékű tájnyelvi jelenségeket. Még arra is kiterjed figyelme, hogy a népköltés és a műköltészet viszonyának lényegére rámutasson. Erről így ír: "... műköltészetünknek ma semmire sincs nagyobb szükség, mint arra, hogy látszólagosan és formálásához a néphez..." – Azt hiszem, felesleges is magyarul, hogy e gondolatok lényegét minden igazi nagy költőnk követte is (Petőfi, Arany, Ady, Jó-

zsef Attila, Nagy László, hogy csak néhányat említsek). A továbbiakban arról szól Vikár – amit magunk is vallunk immár 3 évtized óta –, hogy mennyi szellemi erő feszül népünkben, csak ki kell aknázni; szavaira a mai néprajzkutatóknak, helytörténészeknek érdemes odafigyelni: „Bő alkalom nyílt jelen utamon is újól meggyőződni kettőről: először, hogy mennyi kincs hever még itt kiaknázatlanul, mennyi rejtély vár megoldásra, mennyi értékes töredék az összeillesztő kézre... De meggyőződtem arról a másik tényről is, hogy ha valahol, úgy itt igazán periculum est in mora (veszedelem a késedelemben). Legfőbb ideje, hogy szakítsunk azzal a hideg közönyvel, mely a rendszeres néprajzi és néprajzi gyűjtés iránt nálunk eddig uralkodott. Meg kell mentenünk, ami még megmenthető. A vetést elvágta ugyan a jég, lepörkölte a nap, azért maradt benne annyi szem, hogy megérdemli a betakarítás munkáját.”

Tanulmányom bevezetésnek szánt sorait azonos hitvallással és célkitűzéssel zárom, mint Vikár Déla: „Én amint mondtam, beállok ehhez a nagy munkához napszámosnak, szolgálom az ügyet gyaroló tehetségem szerint”.

* * *

Az ún. gyorsírással szakasz után következő fonográforszak (1895) nagy fordulatot hozott a magyar néprajzgyűjtésben. A várva várt Edison-találmány (1877) alkalmazása meggyorsította, forradalmasította a dalgyűjtést, s egyéb hagyományok gyűjtésében is a precizitást, hitelességet biztosította. Sokan megcsodálták Vikár „beszélő gépét”; erről később közöljük – egyéb véleményével együtt – a hetesi Sámikné Pöttendi Lidi vallomását szó szerint.

Mindinkább növekedett Vikár tekintélye, munkájának elismerése, immár nemcsak hazánkban, de külföldön is. Világraszóló sikerét az 1900-as párizsi kongresszuson érte el hazánkfia, ahol – bemutatván gyűjtéseinek eredményeit – a kongresszus kimondta, hogy a továbbiakban azt lehet csak elfogadni hiteles gyűjtésnek, amit és ahogyan Vikár tette. Ennél nagyobb sikere aligha volt korábban magyar tudós-nak. (Hasonlót később csak a Kalevala fordításáért kapott.)

A fonográf néprajzi gyűjtésű alkalmazására (1903) Vikár tanította meg Kodályt, majd a gyűjtőmunka triászának harmadik nagy alakját, Bartókot. Egymás között felosztották a gyűjtőterületet az akkori, történeti Magyarországon, ami hallatlan lendületet adott a néprajzi gyűjtésnek, az egész magyarságtudomány-nak.

Érdemes a megemlékezésre, hogy a milleniumi ünnepségek alkalmából az akkor még magyarságtudományi kisdíák (Kodály) szeme megakadt egy klasszikus szép dallam kinagyított kottáján, a Fehér László balladáján (csincsetanyai gyűjtés), amitől alig tudott szaba-

3. Ethnographia, 1891. II., 118–123. I. (Somogyi tanulmányutatról.)

* A somogyi gyűjtés nem 1890-ben történt. Ez az év-

szám feltehetően elírás lehet Volly tanulmányában. 1890-ben a társulati ülésen a beszámoló-beadványról van szó, amit az Ethn. 1891-ben közölt.

dulni. Minden bizonnyal ez is inspirálta a szemlélőt, hogy komolyabban elmélyüljön zenei tanulmányai-ban. (Maga Kodály is beszámol visszaemlékezéseiben erről a kitörölhetetlen impresszióról.)

Szaporodtak a viaszhengerek, száyszámra gyűltek a dalok, balladák, mesék és minden, amit Vikár érdekesnek ítélt a megörökítésre. Az értékes fonográf-hengerekre maga a kultuszminiszter, a MN Múzeum is odafigyelt. Lejegyzésükkel Kereszty István könyvtári őrt bízták meg; ez azonban a pontatlanság jegyeit viselte magán. Tudományos hitelességgel maga Bartók jegyezte le később (s részben Kodály).

A hengerek jelentős része elkallódott vagy eltört; a megmaradt tekercsek így is forrásértékű adatok az egész magyar népi műveltségről. (Az anyag, végre, munkakópia-szalagokra került, ami Sztanó Pál és Csapó Károly érdeme; míg a gyorsírásos áttevés Gergely Pál fáradtságos munkáját dicséri.)

A fonográfos gyűjtés időpontjának, eredményeinek összegezése Volly István érdeme, bár bizonyos dátumbeli kérdésekben nekünk eltérő a véleményünk. (E témát nem a dolgozat oldalain kívánjuk vitára bocsátani.) Az előbbi Vikár-írásról sem csupán magunk véleményének igazolására tesszük közzé, hanem elsősorban azért – amit már fentebb érintettünk –, hogy ismét ráirányítsuk a figyelmet arra, amit Vikár mindig, újra meg újra lényegesnek tartott, a népnyelvi gyűjtést, tájnyelvi-hangtani lejegyzés hitelességét. Erről 1901-ben is szól⁴: „... Lassacskán a fonográf különféle alakjait ismertem meg és sorba kipróbáltam, a gyűjtés technikai nehézségeit jobban jobban legyőztem... a népnyelv tájszólásait is lehetőleg gazdagon föl kellene gyűjtenünk...” A továbbiakból megtudjuk, hogy mindezek igen lényegesek a dialektusok teljes megismerése, a népzene és szövegvariánsok szempontjából. Íme, újra egy korszerű gondolatfelvetés Vikár részéről, amit a zenetudomány, folklorisztika, nyelvészet napjainkig hasznosítani tud (és lényegileg alkalmaz is). Hasonlóan értékes gondolatokat fejteget Vikár már 1896-ban, az Ethnographiában, ahol a ma is korszerű gyűjtésmódszer lényegét érintve a figyelmet kedvelt balladatípusára (A halálra ítélt húga – Fehér László) irányítja, hangsúlyozva e ritka értékű műfaj mielőbbi felgyűjtését. Ezzel kapcsolatban éppen a csököli változatot említi. E típusról azóta már közel 100 változatunk van. A megyei hangarchívumban egyébként ezernél több klasszikus és új stílusú ballada található.

Ugyancsak ismét hangsúlyozza Vikár, hogy a szöveget dallammal együtt kell gyűjteni; amit ő így fogalmaz meg⁵: „A rendszeres gyűjteménynek egyik fő-kelléke volna nézetem szerint, hogy a szövegek mindenikéhez a dallamot is közölje...” – Zárószóiból kicsendül az is, amit ma sem nélkülözhetünk a teljességre való törekvésünk során:⁶ „Mert jegyezzük

meg; nemcsak nyelvében él a nemzet. Él nyelvén kívül mindabban, a mi által saját egyéni életet él, a mi által különbözik más nemzetektől: dalaiban, tánczában, szokásaiban, hiedelmeiben. Ejtsük el ennek bármelyik részét, s a nemzeti lét teljességén ejtünk csorbát...” Vikár ezekben a sorokban is előrevetítette azt a jelen korunkra is aktuális ideológiai szemléletet, mely szerint a nemzeti karakterjegyek együttes ismerete nélkül nincs népi-nemzeti tudat, ezek nélkül pedig nincs őszinte magyarságismeret, ami alkalmassá tehet bennünket más népek megismerésére megbecsülésére, szeretetére. egy szóval az igazi internacionalizmusra. Egészében véve, a népünk (és népek) múltkutatása az, amiről Vikár mindig is szólt, amely szükségszerűen hozzátartozik a jelenismeret-hez is. Ennyi mindent üzen a széles látókörű tudós a ma embere számára is. S ezt meg kell szivlelnünk mindnyájunknak, hogy igazán értői lehessünk mind a magunk történelmének, mind más népek őszinte megbecsülésének.

Vikár Béla nemcsak szűkebb területével kapcsolatban (folklorisztika) adott követendő útmutatókat korának és számunkra is éppen olyan eljárással szól a tárgyi kultúra értékeiről is, amikor a MNM Néprajzi Tára létrehozásával kapcsolatosan így szólt 1898-ban:⁷ „1898. július 16-ika mindenha emlékezetes marad a hazai néprajz történetében... s ezúttal megvilágítják az emelkedésnek különböző fasisait... gazdag forrást nyújtanak, melyből hazai művelődésünk a jövőben állandó és egységes táplálékot meríthet. A múltba és a jövőbe mutatnak egyszerű...” Ugyancsak korszerű szemléletmódról tesz tanúbizonyságot Vikár, amikor a tárgyi és szellemi néprajz egységes összefüggéseiről elmélkedik (amelyek elválaszthatatlanul összetartoznak a népi műveltségben), s sajátos szemléletet tükröznek. Ez irányú útmutatásaiból mind a néprajzosok, mind a művészek, írók, építészek egyaránt tanulhatnak.⁸ E ket-tőben: a tulajdonképpeni néprajz mélyebb művelésében, meg a néprajzi kincsek rendszeres gyűjteményének az életre való ily irányú kihatásában láttuk mi ezen intézmény fölállításának főmotívumait... Cé-lom az volt, hogy... némi kalauzfélét adjak szaktársaimnak kezébe a néprajzi tár megtekintésére... el-monddjam észrevételeimet e tár jelenéről és jövőjéről...” Így látta tehát az élesszemű tudós mindazt, ami a népélet szellemi és tárgyi emlékeire vonatkozik, mindazt, amit hordozott e műveltségkör, hogy üzenetét átadja útjelzőül nekünk is.

Vikár zsenialitására vall, hogy egyetlen cikkbe sűrítve tudja tömören elmondani mindazt, ami több tanulmányra való mondanivalót hordoz. Arra is talál módot, hogy a kor követelte „hibákról” is szóljon. Itt fejti ki véleményét a gyűjtemények korszerű követelményeivel kapcsolatban, amit bizonyos kötöttségek miatt maga sem tudott mindig betartani, s ezt meg

4. Ethn. 1901. XII. (okt.) 8. sz., 134. l.

5. Ethn. 1896. VII., 445. l. (Népballadánk összegyűjtéséről.)

6. Uo., 447. l.

7. Ethn. 1898. IX., 260. l. (A M. Nemzeti Múzeum Néprajzi Tára.)

8. Uo., 261. l.

is jegyzi, illetőleg sejteti az alábbi soraiban:⁹ „Néprajzi szempontból jobbnak látszanék ugyan egy más beosztás... a néprajzi beosztás nálunk még korai. Kell, hogy előbb összegyűjtsük országszerte népköltésünk hagyományait, egyes vidékek szerint... akkor lesz időszerű, hogy az egész anyagot néprajzi szempontoknak megfelelően csoportosítva mutassuk be. Addig beérhetjük bátran a Kisfaludy Társaság követete beosztással.” Majd ismét kitér a népköltési anyag minden műfajának, változatának szükséges felgyűjtésére, a szöveg-dallam viszonyára, a gyűjtés korszerű követelményeire:¹⁰ „Tíz évvel ezelőtt, midőn először szóltam e tárgyról, már egy egész gyűjtemény volt szülőmgyém ilyenmű hagyományából... nem értem be e daraboknak egyszeri följegyzésével... hanem igyekeztem... az illető helynek összes népköltészetét... teljességgel jegyzékbe venni... nyomozva, hogy honnan jutott az illető néphagyomány ahhoz a közlőhöz... A másik körülmény, amelyre figyelmemet fordítottam, a dallamok párhuzamos gyűjtése volt... sokszor rávezet az összefüggésre egy egésznek olyan széthullott részei közt, melyek együvé tartozását máskülönbben nem vennők észre, ... a népi dallam, mint a külön nemzeti egyéniségnek egyik erős alapja, csaknem olyan fontos, mint maga a nyelv... Erre a dallamgyűjtésre én már három éve a fonográfot használom.” Úgy vélem, semmit sem kell hozzáfűzni Vikár megjegyzéseéhez. Arról is szól, s nem az elfogultság hangján, hogy megyénk éppoly mértékben őrzi az archaikus balladákat és egyéb műfajokat, mint az ország más tája, csak fel kell kutatni azokat, amelyek a nép emlékezetében még gazdagon élnek. Ez intelmeket megszívlelendő, magunk is iparkodtunk minél szélesebb körben végezni gyűjtésünket: hivatásos és e mozgalmá szélesült körben szorgoskodó barátainkkal közösen.

* * *

Nem a sorok szaporítása miatt „beszéltettük” Vikárt: a soknak látszó idézetnek több okból is szükségét éreztük: 1. sokkal tömörebben, egyszerűbben, hatásosabban fogalmazta meg a néprajzi vonatkozású dolgokat, mint bárki más; 2. mondataiban rejlő gondolatok nem csupán korában voltak időszerűek és lényegre mutatóak, de ma is okulhatunk belőlük mindnyájan, akik értői, becsülői vagyunk népünk múltjának, s érezzük hagyományunk minden szálának a jelenhez való kötődését és annak sok helyütt való alkalmazásának lehetőségét.

Dolgozatunk további részében néhány magunk gyűjtötte anyagot is bemutatunk. Sok közülük olyan változat, amit Vikár már a múlt században is gyűjtött. Egyik-másik közel száz év távlatában is alig változott, mások azonos témájúak, csupán némi szöveg-változás érződik rajtuk, ismét mások csupán „dallamot cseréltek”. Néhányat azonos területen, sőt egyazon személytől vehettünk fel, mint Vikár. Néhány

típusunk megközelíti a kétszázatot (pl. a Sági bíróné – A halálra táncoltatott lány balladája, több száz pásztor- és betyárdal, -ballada, táncdal, szerelmi dal stb.). Minden műfajra, típusra mind magunk, mind kollégáim igyekeztünk ráfigyelni, mint arra Vikár is intett már a századfordulón.

Egyes szöveg- és dallamvariánsok népszerűsége nemcsak a pár népi fia közt terjedt el, hanem immár több száz éve ismerte azokat mindenki, aki közel érezte magát a néphez. Különösen kedveltek voltak a Csóri kanász, Hücs ki disznó, Szürke számár kezdetű pásztorodalkok, táncdalok. A mi változataink is őriznek olyan példányt, amit pl. Berzsenyi is kedvelt (Hücs ki...). Nem csupán az említett világi dalok tekintetében volt és van ma is lehetőség a gyűjtésre; a vallásos élet számtalan folklorisztikus értékét is gyűjthetjük. Ugyancsak sok regöséneket, betlehemezést, gyermekjátékot közölhattunk már eddig is.

Ezekről Vikár is említést tesz kötetének (1905) jegyzetében, ahol még arra is ügyelt, hogy a lehetőségek szerint összevetést tegyen a korabeli és előzőleg már megjelent publikációk anyagaival. Ezt mi nem teszünk jelen dolgozatunkban, mert nem fő feladata, csak arra térünk ki érintőlegesen, ami elsősorban két régi hetesi énekesünk ismeretanyagával összefügg, továbbá közlünk olyan népköltési anyagokat is, melyeket mind Vikár, mind pedig jómagam – kollégáimmal együtt – felvehettünk magnóra. A két kiváló emberrel (Korc József, Sámikné) 1959-ben, 1976-ban és 1979-ben alkalmam nyílt felvételre és többszöri beszélgetésre.

Ezeknek a „riportoknak” részleteiből szó szerint fogok közölni a későbbiek során. Ugyancsak utalunk majd a felvétel nélküli beszélgetés eredményeire, s írásos anyaguk részleteire. (Természetesen a teljesség igénye nélkül tehetjük mindezeket a terjedelmességük miatt.)

Visszatérve Vikár nyilatkozataira: ismeretes, hogy ő már az első ethnographiai példányok lapjain megkezdte a publikálást, véleményalkotásait a néprajzi gyűjtés problémáiról. Később is folytatta megyéje, majd az országos gyűjtés eredményeiről történt tájékoztatást. Első nagykötetében (MNGY VI., 1905.) részletes keresztmetszetet ad a megyei gyűjtés eredményeiről, sokféle műfaj több példányát is bemutatva.

Az addig gyűjtött nagy mennyiségű anyagának ez a kiadvány csak csekély töredékét teszi ki; nem publikálhatott mindent (később sem) a korlátozott lehetőségek következtében. Erről még szót ejtünk a későbbiekben.

Másik – 1906-os – gyűjteményében már az országos gyűjtő válogatását olvashatták a néprajzkutatók és érdeklődők. Ez a kiadás – az elsőlvel szemben – több fogyatékossgot mutat: sajátos semmiféle datálás, adatolás nincs benne. (Úgy véljük, ennek sem teljesen ő az oka, hiszen jobbára ismerjük a néprajztudomány hivatalos irányítóinak koncepcióit, a külön-

9. Ethn. 1899. X., 34. I. (Somogy megye népköltése.)

10. Uo., 25. I.

féle társaságok nem éppen szerencsés elgondolása-
it.)

A kötet néprajzi anyaga azonban így is becses
adatokkal szolgál a gyűjtés akkori eredményeiről.

Itt teszünk – talán sokak számára nem tetsző –
megjegyzést a Vikár-gyűjtötte anyaggal kapcsolat-
ban. Többünk részéről pusztába kiáltó szóként hang-
zott el az a jogos „felháborodás”, amit a hallatlanul
gazdag anyag érdekében nemegyszer elmondtunk, s
minden lehető fórumon hangsúlyoztunk; nevezetesen:
a magyar néprajzkutatás mindaddig legnagyobb
mennyiségű és értékű anyaga kiadásra vár már év-
tizedek óta. (Erről magunk is, Katona Imre, Olsvai
Imre és mások is szót ejtettünk többek között 5 év-
vel ezelőtt, a pécsi tudományos találkozón, az ott-
levők teljes egyetértésével.) Csak zárójelben jegyez-
zük meg, hogy Somogyot egyedül képviseltük ezen
a jelentős kérdéseket tárgyaló emlékülésen, ahol
éppen Vikárról és Berze-Nagyról volt szó.

Ezt a feltáratlan-heverő anyagot még a néprajz-
tudomány legjobbjai is alig ismerik. Éppen ideje
lenne, hogy – ha nem is egyszerre – folytatásos kö-
tetek kiadásában mielőbb az érdeklődők és kutatók
E kérdést megvénk, az ELTE Néprajzi Tanszéke több
intézmény bevonásával meg tudná oldani. Aligha
túlozunk, mikor kijelentjük, hogy Somogyban maga
Vikár annyi néprajzi anyagot mentett át számunkra,
amit összességében mi többedmagunk megközelítő-
en sem tudtunk felmutatni (beleértve a legnagyobb
zene- és szövegfolkloristákat is). Bizonyos területe-
ken szinte homályban tapogatózunk e nagy mennyi-
ségű anyag teljes ismerete nélkül. Túrhetetlen és
vétek nemcsak a tudomány ellen, de méltatlan (mu-
lasztás) Vikár Béla emlékéhez is.

E jogos „felháborodás” nem a harag hangja,
csupán aggódás azért, ami mindnyájunknak közös
ügye.

A gyorsírással írt anyagot – mint már tudattuk –
Gergely Pál tette át és mentette meg a végső puszt-
ulástól. Ezeket az akkori feljegyzett anyagokat, és
Vikár édesanyja gyűjtésének egy részét a neves ku-
tató fonográfherre vette. Ezeknek is egy része el-
kallódott, összetört; számunkra éppen a legbecse-
sebbek, köztük az 50-es számot viselő viaszhenger 1.
és 4. felvétele (Pöttendi Lidi és Kiss Imre énekeiről
lévén szó).

Népünk hagyományörzésének köszönhető, hogy
immár több évtized óta még mindig eredményesen
járhatjuk Vikár útját. Erről több, mint 20 000 méter
magnószalag tanúskodik, mely a Megyei Múzeumi
Hangarchívumban található. A magyar népköltési,
szokás- és egyéb anyagok mellett a nemzetiségi és
cigány folklórról sem feledkeztünk meg, ami közel
negyed részét teszi ki anyagunknak.

Mindig is szem előtt tartottuk és hangsúlyoztuk,
hogy a világi anyag mellett a szakrális néprajz kö-
rébe tartozó sokszínű folklorisztikai anyagot is meg
kell mentenünk. E területről is többféle anyagot ta-
lálunk eddig megjelent szerény munkáinkban: val-

lások népéneknek, népi imádságok stb. (A szakrális
népéletéről készül jelenben is nagyobb kötetünk.)
Készülőben van, egy pedig lektorálás alatt Somogy
néprajza sorozat folytatásaként még két kötetünk,
melyben a népköltési anyag, illetve a szokás és je-
les napok anyagát tesszük közzé.

Azt is megtanultuk Vikártól, hogy a tárgyi és szel-
lemi kultúra összefüggéseit mindig tartsuk szem
előtt. A fotóra került tárgyi anyagok mellett külön
figyelmet szenteltünk a mozgó filmre vehető anya-
goknak: táncok, farsangolás, tűzugrás s egyéb szo-
kás és tárgyi anyagok rögzítéséről van szó. A nép-
élet szinte egész területére kiterjedt Vikár figyelme.
E téren is van mit tanulnunk tőle. Azon voltunk,
hogy az általa meglelt anyagokat, azok minden vál-
tozatát magunk is felkutassuk. Ez részben sikerült
csak, hiszen nem akadtunk nyomára ez ideig olyan
remek példányoknak, ami Vikár gyűjtése révén vál-
hatott a magyar zenekultúra legértékesebb elemei-
vé. (Isten hozzád szülöttem föl, Féltre töltem búbá-
nat stb.) (Sokan tudják már műsorokból.)

Sok tekintetben azonban szerencsés barangolást
végezhetünk társaimmal együtt az „újabban öregek”
újabb felfedezésével, akikről klasszikus vetető anya-
gokat vehettünk föl: a rinyakovácsi Jandzsó György-
né, a varjaskéri Hosszú Lázár és felesége, a kisbár-
apáti Tóth Imre, a szenyéri, szöcsénypusztai Tislér
Antalné és még néhány nevet említhetnők. Külön
említést kell tennünk a Borbély testvérpárról (Teréz
és Lajos), akiktől Olsvai Imrével együtt kb. 800 nép-
rajzi egységet jegyeztünk föl: dalok, balladák, imák,
regölés, hiedeimi anyagok stb. Mind tőlük, mind a
közel 300 adatközlőnkől sikerült olyan anyagokat is
felvennünk, amelyek azonosak, vagy rokon változa-
tai a Vikár-gyűjtésnek is. Ezekről később közlünk pél-
dákat. Ezekből kitűnik majd (ha nem is teljességé-
ben), hogy egyazon anyag milyen területi szórtság-
ban van meg máig is, milyen műfaji és variálódást
tapasztaltunk megyénk területén és személyhez kö-
tötten is. Erről – természetesen – szintén nem ad-
hatunk teljes képet, csupán egy bepillantásig me-
hetünk el.

A Vikár és mások által gyűjtött néprajzi anyagok
egy tekintélyes része itt született megyénkben, s in-
nen került át az ország más vidékére, hogy meg-
hódítsa mindazokat, akiknek élményt nyújt, s magu-
kévá váljon. Ennek a folyamatnak természetesen a
fordítottja is igaz. Gyakorta talált Vikár – de mi is
– olyan népköltési anyagokat, amelyek az Alföldről,
vagy az ország más vidékéről kerültek a somogyi
emberek ismeretanyagába, s vált sajátjukká. Nehe-
zen lehetne megmagyarázni somogyi énekesünknek,
hogy pl. Rózsa Sándor, Angyal Bandi stb. nem so-
mogyi betvárok voltak: róluk éppoly szeretettel em-
lékezik meg népünk énekeiben, mint Patkóról, Ju-
hász Andrásról, Nád Jancsíról, vagy éppen a gulás-
ról, kanászról stb.

Ugyancsak gazdag anyagról számolhatunk be a
„Vikár-féle balladák” minden típusát illetően, vala-
mint a már említett gyermekjátékokról, pásztdalok,

balladás énekekről, szerelmi és táncdalokról, s a nem kis számú népszokásokról. Nem dicsekedhetünk nagyobb mennyiségű népmesegyűjtésünkkel, bár szép példányokat is sikerült még felgyűjteni a különféle mesetípusok közül. A Vikár által meglelt Ló fia Jankó, A medve Jankó névvel illetett mesék változatait ez ideig nem találtuk meg. Eddigél csak világi és szakrális (strófikus, énekes) népköltési anyaginkat volt módunkban publikálni, de reméljük, sor kerül majd a hiedelmi és mese anyagunk közlésére is.

Dolgozatunk következő részében a már említett két hetesi közlőnk kapcsán szólunk Vikárról, s arról az anyagról, amit mind Vikárnak, mind nekünk el tudtak énekelni. Az 1959-es felvétel Korcz Józseffel történt (részletek): „... hát tudok is róla, meg hiteles tanúk által is, Emlegették a Vikár János papot. Vót annak egy Béla nevű fia, nem tudtak róla, mert elkerült fölsőbb iskolába... Utóbb mégis meg-

tudtuk, hogy a Tudományos Akadémián dolgozik, és gyorsírói munkát is végez.

– Melyik évben lehetett ez, Józsi bácsi?

– Nem tudom, mer még iskolásgyerek vótam, de hallottam valamit a szüleitől... Egyszer meg, mikor idegyűtt – valami születés vót –, megjelent. Pete Lajos vót a körösztapja, az én szomszéd nagybátyám; meg a Zsobrák jegyző volt, ez parasztember, de bírószkodott, az a másik (Pete) tisztázta az uradalmat (tisztartó). Hát, oszt ennél tartózkodott egy-két hétig. Meséket és nótákat szedett. És többet énekeltem, de aki akadt, vagy vót hangja, bátorsága, az is beleénekel... .

– Azokból el tudna-e énekelni nekünk?

– El én! (felesége közbe szolt, „kiváló hangja vót”) „... Szerettem bemutatni aztat a dalokat... örököltam anyámtól a szép hangot... Énekeltem is itt a faluba 30 évig.**

Hetes, 1959. Együd Árpád (balról, félig háttal) gyűjt (felvételt készít, kezében tartja a mikrofont) Korcz Józseftől és Sámikné Pettendi Liditől

– Legyen szíves elénekelni, mikor, s mit énekelt?
(Ld. 1. kottamelléklet)

Szépen legel a kisasszon gujája,
A kisasszon maga sétál utánna,
Már messziről kijáltja a gujásnak,
Szívem gujás, terítsd le a subádat...

– Mondjon még más dalt is!
(Ld. 2. kottamelléklet)

Mikor gujáslegény voltam,
Forráskutnál elaludtam,
Fölbredtem éjfél tájban,
Egy barmom sincs az állásba.

(Lásd később közölt variánsaimat.)
Pásztorok voltak.

Akkor énekültük azt is, hogy:

Estölödik, alkonyodik,
A számadó káronkodik,
Mindhijába káronkodik,
Három bujtár mindig iszik.
Egyik iszik Levelesbe,
A másik a Cserepesbe,
A harmadik a Morgóba,
Isznak a potya bankóra.

– Ezeket a dalokat kitől tanulta, hogy így el tudja énekelni?

– Édesapámtól, meg az öregapámtól, meg az öregektől. Mer a nótáskedvű ember mindent megtanul; vót is nekem jó társaságom, s valakinek köllött vinni a szerepet.

– Táncolni is szeretett-e; miket táncoltak a maga korában?

– A gyors csárdást, a szép lassú csárdást. A kanásztáncot én nem tudtam...

– Hogy van a dallama, bármelyiket elmondhatja.

– Ojjanformára megy, mint az előbbieik:

(Ld. 3. kottamelléklet)

Hücs ki disznó a berekbül,
Csak a füle látszik,
Kanászlegény a bokorba
Menyecskéven játszik,
Megismertem a kanászt
Ékös járásáról,
Üzött-füzött bocskoráról
Tarisznyaszíjáról.

A kanásztánc meg a verbunk majdnem egyre megy. Kitesznek két botot keresztbe; aztán derék gyerek vót ám az, aiki ezt ejárta! Én megpróbáltam, de bizony én erugtam a botot.

(A következő szövegek – sajnos – már alig vehetők ki 25 év után);

Este későn orsz...

Menyecske a pokolba sétál (?)
Kanászbáttya csak a (lovon?) jár,
Nem... zd meg ifjú mala(cát?).

A szöveget gyorsírással írta Vikár. Ezeket a nótákat én nem énekeltem neki... a gyűjteménynek nagy része ebbe a háborús bonyadalmakba elkallódott. És utána nem tudom, kik írták le...

– Vikárról mi volt a vélemény, milyen ember volt?
– Itt, ez a Pöttendi Lidi kislán vót, azt állította, hogy szikár ember volt. Mer a szikár ember, magos, egyenes, nem hús-ember. Vikár Béla kövér, nagytermetű, jó táplált ember volt. Én tudom, mer én 23 éves, Lidi meg 9 éves vót, mikor Vikárral találkoztam. Én 1878-ba, Vikár meg 1850-be született, 19 év volt köztünk. Ez a Csigeti bácsi, akivel beszélt Vikár, az úgy tudom, 1962-ben vagy 63-ban halt meg az öreg. Itt Hetesen az elemi iskolába jártak egygüt, mert nagyon nem titulázták egymást... Meséket gyűjtött, Sütő bácsi mesélt neki..."

E tartalmas felvételnek és az előtte való beszélgetéseknek vannak természetesen valós elemei, de néhány bizonytalan motívuma is. Mi elsősorban a szép dallamokra fogunk hivatkozni, hiszen a 80 évén túli visszaemlékezés nem minden szava bizonyító erejű, bár sokat fel tudunk használni belőle, továbbá azokat is, amelyeket Vollynak mondott el előzőleg.

Az iménti beszélgetés közben elhangzott új stílusú ballada (A juhászlegény és bárólány típusú) országszerte ismert balladás dal egyik ismert kezdőformulája. Megyénkben több száz példány ma is fellelhető (10–15 strófával). Ezek közül néhánynak régies dallama van, amelyeket a rinyakovácsi Jandzsó Györgyné Jeli Ilona (1908), a lászlómajori Dömötörfi József (1897), és Árok László (1902) öreglaki közlőink énekeltek;

(Ld. 4. kottamelléklet)

Szépön legel a kisasszon gujája,
A kisasszony maga sétál utána,
Már messziről kijáltja a gujásnak,
Szívem gujás, terítsd le a subádat.
Nem teríttem én le az én subámat,
Itt a tilos, elhajtják a gujamat
(vagy: Mer elhajtják az én
kedves...)

De te avval édes gujás ne gondolj.
Majd kiváltja édösanyám, ha

mondom
(Máskor: „édesatyámat” mondott)

Slingüttszoknya nem gujásné nag
való,

Sárga cipőd sem a harmatba való,
Nem bánom én, ha illik is, ha

nem is,
Kedves szeretőm voltál, meg
lőszöl is.

Jaj, de szépön kifaragták azt a fát,
Kire szögén juhászlegént akasszák,
Én is elmögyök az akasztására,
Én töszöm a kötelet a nyakára.

* * *

Szépen legel a báróné gulája,
A kisasszon maga sétál utánna,
Már messziről kiáltja a gulásnak,
Szívem, gujás, terítsd le a subádat.
(többi versszaka azonos Jandzsóné
és más változatokéval).

Szöveg- és dallam-módosulást mutat Dömötörfi
bácsi éneke:

(Ld. 5. kottamelléklet)

Csöndes este szállott le a pusztára,
Elnémult a bodor tinóm harangja,
Csak egyedül sirdogál a furuja,
A kisasszony az ablakból hallgatja.
Kinn a pusztán gujásbojtár

vagyok én,

Ezer darab marhát, lovat őrzök én,
A kisasszon, ha kijön a pusztára,
Mosologva néz a gulásbujtárra.
(a 3–4. strófa azonos az előbbi
változatokéval)

* * *

Még a búza ki se hánta a fejét.
Már a madár mind elhordta a
szömét,
Jaj, Istenem, én Istenöm, Istenöm!
Látod anyám, mire vitt a szerelöm!?

Tartalmilag ugyanazt a szüzsét más prozódiaival
adta elő öreg énekesünk, s dallamát is másként for-
málta meg. Korcz József pásztordalaihoz a Borbély
testvérek dalait hozzuk föl analóg-példaként, Csur-
góról, ill. Kutasról (Teréz 1913-ban született és Csur-
gón halt meg, Lajos 1903-as szül., s meghalt Kuta-
son). Érdeemes megfigyelni, hogy miféle dallam- és
szövegmódosulás következett be még egy testvérpár
anyagában is.

(Ld. 6–7. kottamelléklet)

Mikor gulásbujtár voltam,
Az állásban elaludtam,
Felébredtem éféltájban,
Egy barmom sincs az állásban.
Összejártam határimat,
Gula-ménes állásimat,
Mégse találtam barmomra,
Csak a kedves galambomra.

* * *

Mikor gujásbojtár voltam,
Az állásban elaludtam,
Éféltáján felébredtem,
Kilenc zsandás áll mellettem.
Kilenc zsandár áll mellettem.
Szilaj csikót választatok?
Szilaj csikóm nem eladó,
Nem is zsandár alá való.
Összejártam állásomat,
Egész gula-járásomat,
Mégsem találtam barmomra.
Csak a kedves galambomra.

(Ld. 8. kottamelléklet)

Esteledik, alkonyodik,
A számadó káronkodik,
De mihaszna káronkodik,
Mind a három bojtár iszik.
Egyik iszik Levelesbe,
A másik a Cserepesbe,
A harmadik Fogadóba,
Isznak a lopott bankóra.

Ezek a dalok egy-egy tájon (pl. Dél-Dunántúl)
mind szövegükben, mind dallamukban közeli ro-
konságot mutatnak; egy szöveg-dallam család tar-
tozékai minden kisebb-nagyobb variálódás ellenére.
Fenti változatunk szinte azonos Korcz József és Vi-
kárnak Pál Józseftől Kaposújlakon gyűjtött – pászt-
tordalával. Gyakran előfordul mind a szövegeknél,
mind a dallamoknál, hogy e kétféle anyag konta-
minálódik, egymással keveredik. Megfigyelhet-
tük, hogy az azonos szövegek strófái, vagy éppen
sorai miként cserélődnek fel, anélkül, hogy tartalmi
lényegük megváltozna. Általában a Szürke számár
szomorkodik, vagy a Három ürü nem nagy fóka
kezdettel indítják e dalokat.

Főleg a pásztoremberek kedvelték ezeket a for-
mákat, de tőlük minden falu parasztnépe is meg-
tanulta, s ma is sok faluban gyűjthetők.

Utoljára hagytuk Korcz bácsi másik pásztordalát,
amiről hasonlókat mondhatunk el, mint az előb-
biekről (férfiak, nők egyaránt tudják máiglan is
szinte minden faluban). Ezek dallamilag tánc-szere-
pet töltöttek be, amire a tájunkra jellemző ugróstán-
cot – kanásztáncot – csinálták. Igen gyakori a tré-
fás, néha sikamlós sorok beépítése, különösen a zá-
róstrófában.

Szürke számár szomorkodik,
A gazdája jó bort iszik,
Ne szomorkodj szürke számár,
Majd elmenyünk a nyáj után.
Három ürü nem nagy fóka,
Három juhász (legény) hajtogatja,
Mind a három cifra-subás,
Egy se legény ki nem szajhás...

Itt csak néhány dal közlésére van lehetőségünk a tengernyi anyagból: Máté és Máj Józsefné igali énekesektől (1905, 1903), Büki János (1912) Nagykorpádról, a szennai Kiss Istvánnétől (1892), a csombárdi Ivánczai Imrétől (1904); ezek azonosak a szőlősgyőröki Váczi István (1908) és a kisbárapáti Tóth Imre (1902) dalaival és sok más énekestől gyűjtött variánsokkal.

Érdekes a figyelemre ezeknek a változatoknak arról eltérései mind szöveg, mind dallam szempontjából. Dallamuk rendszerint régies. Legtöbbjük a Hücs ki disznó kezdettel indul vagy a Csóri kanász kezdetű sorokkal. (Ezeket egy-egy előadó maga is gyarkorta fölcseréli.)

Hücs ki disznó a berekből,
Csak a füle látszik,
Kanászbujtár a bokorba
Menyecskével játszik.
Ej, te kanász, micsinyász?
Megdöglött az ártány,
Amott viszik cocádát
a kőzi hátulján.

Csóri kanász mit főztél,
Husos káposztával?
Jó be, jó berántottam
Hasas-szalonnával.
Hát az öreg evett-e?
Megövött egy tállal;
Ha még egyszer megeszik,
(Ha nem öszik az öreg)
Vágd a pofájába.
(Kend a szakállára.)

Hücs ki disznó a berekből,
Csak a füle látszik,
Kanászbujtár menyecskével
Bokor mellett játszik;
Megismerni a kanászt
Ékös járásáról,
Üzött-füzött bocskoráról,
Tarisznyaszijáról.
Hü ne, koca ne!
Nem a ti házatok e,
Hü ne, kuca ne!
Nem a ti házatok e.

Hücs ki disznó a berekből,
Csak a füle látszik,
Kanászbujtár a bokorban
Menyecskével játszik;
Hej, cicám, aranyom,
Te leszöl a galambom,

Megismerni a kanászt
Cifra járásáról,
Tüzött-füzött bocskoráról,
Tarisznyaszijáról,
Hej, élet, vig élet,
Ez aztán a gyöngyélet!

Hücs ki disznó a berekből, Csak a füle látszik,
Kanászegény a bokorban Menyecskével játszik.
Megismerni a kanászt Ekös járásáról,
Üzött-füzött bocskoráról, Tarisznyaszijáról.
Elszökött a mi siskánk Kilenc malaccával,
Utánna mönt a kanász Fényes baluskával... stb.

Ezek az ugrós (kanász) tánc alá való nóták nemcsak azért kerültek közlésre, mert Vikár ismerője, s a falu legjobb dalosa is énekelte, de – mint említettem – dallamuk és szövegük egyaránt a zenei réteg régi emlékeit őrzik. Külön érdemes ráfigyelnünk a szinte azonos szövegek közt megbúvó egy-egy sajátos, nyelvi érdekes szavakra, kifejezésekre amiről külön tanulmányt írhatnak.

Mint olvashattuk, egyetlen énekes néhány nótája a kapcsolatok számtalan relációját idézi elénk. Érjük be ennyivel. Annál is inkább, mivel Vikár „legfiatalabb” énekese repertoárjáról és mandatainak okos-bölcs szavairól feltétlenül írnom kell több okból is.

Šámikné Pettendi Lidia 95 éves korában

Elhagyott az, kit szerettem nagyon,
Más legénnyel ment az esküvőre,
Mégcsak el sem búcsúzhattam
tőle.

Hej, te kislány, ne hullasd
könyvedet,

Felejtsd el a régi szerelmedet,
Karjaim közt próbálj elfeledni,
Megtanítlak én téged szeretni.
A virágos réten de nehéz kaszálni,
A nyíló virágot tövéről levágni,
A virág elhervad, a töve elszárad,
Nem lesz több tavassza a nyíló
virágnak.

Kocsmárosné, szép csárdásné
de ugat a kutyája,¹³

Talán bizony azt gondolta,
lopni jöttem hozzája,
Nem jöttem én lopni az udvarába,
Babám szavát, csengő hangját
hallottam a csárdába.

Kocsmárosné, szép csárdásné
de savanyú a bora,

Ojjan, mint a, ojjan, mint a
valóságos vadalma,

Csókolja meg az ajakam szaporán,
Fölmelegszen, fölmelegszen
kőkényszeme sugarán.

A nóták után azonban valóban klasszikus értékű balladákkal, gyermekjátékokkal lepett meg Pötten-di Lidi: a Szürke számár kezdetűt azonosan tudta, mint Vikárnak éneklő közlői, s Korcz József (akitől a másik pásztoradtal is közöltük). A gyermekjátékok közül többre is emlékezett, hiszen ezeket maga is játszotta gyerekkorában. A Fehér László balladáját (A halálra ítélt húga) némi akadozás után hibátlanul elmondotta, mely azonban eltér a Vikár-gyűjtemény első darabjaitól¹⁴, inkább közeli szöveg- és dallamrokona a mi sok-sok változatunknak). Mielőtt röviden összevetnők azokat a formákat, amelyeket Vikár Hetesen és más vidékünkön gyűjtött, figyeljük meg Lidi néni szavait. A felvételen levő kérdéseket is közlöm, amire Sámikné emlékezete szerint válaszolt.

– Mikor, melyik évben dalolta maga Vikárnak ezt a Három árvát?

– Azt hiszem, ezt daloltam akkor legelőször. Anynyit tudok, hogy negyedik osztályos voltam.

– Az 1894–95-ben volt?

– Mondom, mindenki haragudott – a nagyobb lányok –, mindenki nagyobb volt, ugye; én kisebb voltam, negyedik osztályos; osztán a tanító engem hívott ki, azon boszankodtak...

– Nem később lehetett az, 1896–1898-ban?

– Hát kérem, mondok egy iratot. Nem tudom, tesszik-e ismerni Völlé Istvánt?

– Hogyne!

– Levelt írt a múltkor – mert valami kérdésünk mindig volt –, aztán azt írta nekem többek között, hogy én tévedek, mert én 1894-et mondtam, pedig akkor még nem volt Vikárnak – mi az a gép?

– Fonográf.

– Igen, igen! Így tehát 1898-ban lehetett a Lidi néni dala...

– Akkor már maga nem is volt iskolás?

– Akkor már nem voltam...

– Ugyanakkor a Csordás Eszter, meg a Tóth Erzsi is énekelt?

– Igen, igen!

– Együtt énekeltek bele, vagy külön?

– Külön énekeltek azok, külön!

– Melyik tanító volt, a Molnár lehetett?

– Azt hiszem, hogy a Molnár lehetett... Südi volt először, azután Molnár, Molnár lehetett az.

– Ennek az áriáját ki csinálta, honnan tanulta maga?

– Hát, országos dallok voltak ezek akkor!

– De hogyhogy maga már kislány korában tudta ezt a balladát?

– Mert má nagyon tudtam kislány koromban, ha valamit hallottam, azt én má tudtam.

– És kitől tanulta ezt a Három árvát?

– Azt hiszem, hogy anyámtul, vagy a nővéremtül; az nagyobb lán volt.

– És mért pont ezt énekelte maga akkor Vikárnak?

– Mert két héttel (hónappal) temették el az édesanyámat, és ugye, kislánkoromban is mégis az jutott eszembe, hogy nem danulok ojjan, ami nem való, hanem ijjen szomorújat...

(A további beszélgetés közben elénekelte Sámikné a Szürke számár kezdetű dalt, gyermekjátékokat, a Fehér László balladát.)

(Ld. 12–13–14–15. kottamelléklet)

Szürke számár szomorkodik,¹⁵

A gazdája jó bort iszik,

Ne szomorkodj szürke számár,

Majd elmegyünk a nyáj után.

Járom az új várnak az alját,

Járom másodmagammal;

Az én lában szolgálégény

Lábanyomát nem nyomja,

Fehér karját nem nyújtja.

Egy szele, két szele

Három szelemenje,

Hat ár hagyma (ágy...)

Hatvan dinnye,

Csiripe-cserepe,

Hol a tyúknak a feje.

Itthol vagy-e hidasmester?

Itthol vagyok, csak most jöttem!

Eressz átul a hidadon!

Nem eresztlek, mert leszakad.

Ha leszakad, megragadjuk!

13. im. 75. l. (csak szöveg).

14. im. 1. példány (számozatlan lapon, 3. old.).

15. im. 15. l. (szöveg).

Mivel tunnád megraganni?
Gyűrűgyönggyel, gyöngyharmattal!
Hol vennéd a gyűrűgyöngyöt?
Isten anná jobb kezével!
A másikat bal kezével.
Búj, búj bokrostul,
Bokrod innen által!
Benne van az aranykapu.
Bújjatok át rajta
(ez utolsó mondatot segítségemmel
jövőhagyta)

Haj, szénája szénája,
Széna szakadéka,
Benne vagyok kerék asszony,
Kerek kis menyecske;
Öleld, öleld, akit szeretsz!
Ezt ölelem, ezt csokolom,
Csak bújjatok rajta!
Fehér László lovat lopott
A Fekete hegyek alatt,
Nagyot durrant az ostora.
Behallott a várkapuba
(Hadnagy úr ezt...)
Fehér Anna meghallotta,
Hogy a bátyja fogva volna,
Fogd be kocsis a lovakat,
Rakj mellém sok aranyokat.

Jó nap, jó nap, édes bátyám!
Fogadj Isten kedves hugám!
Miért jöttél kedves hugám?
Azért jöttem édes bátyám,
Most én tégedet kiváltlak,
(Én tégedet kiválttalak)
Hadnagy urral véle hálók;
Ne hálj véle a huncfuttal,
Az akasztanyivalóval;
Szüzességedet elveszi,
Bátyádnak fejét veteti.
Nem szólt erre Fehér Anna,
Csak elment a fojosóra,
Fojosóru a szobába,
Ráfeküdt a nyoszajára.
Átkozott légy hadnagy uram,
Mosdóvízed vérré váljon,
Törülköződ lobbót vessen,
Isten attól meg ne mentsen.
Mért átkozol Fehér Anna,
Kincsemadta szép viholá?
Majd szedetek zöldágakat,
Abbol szedhetsz szükoszorút.
(Köthetsz...)
Éjjel-nappal mindig szedjed,
Éjjel-nappal mindig kössed!
Aki egyszer hadnaggal hál,
Nem lesz abból többé szüzlány.

Jó nap, jó nap bíró uram!
Fogadj Isten Fehér Anna!
Miért jöttél Fehér Anna?
Azért jöttem hadnagy (bíró) uram,
Ha j/a bátyámat kiadná,
Az Isten is megáldaná.
Én a bátyádat kiadom,
Ha j/a zéjjel veled hálók,
Nem szólt erre Fehér Anna,
Csak elment a fojosóra...
Nem szólt erre Fehér Anna,
Csak elment a fojosóra,
Fojosóru fojosóra,
Ráfeküdt a vetett ágyra...

(A két felvétel eltéréseit a ballada jobb felén közöltem.)

A beszélgetést igyekeztünk úgy terelni, hogy minél több gyerekkori, s felnőtt kori ismeretanyagát felgyűjthessük. Némelyik dalra már töredékesen emlékezett, pl. a kanásztánc dallamát-szövegét így tudta:

(Ld. 16. kottamelléklet)

Hücs ki disznó a berekbül,
Csak a füle látszik,
Kanászlegény bokor alatt
Menyecskével játszik.
De jó volna mandulának,
Ha görbe nem volna...

(itt maga mondta, hogy „haggyuk, mer nem tudom jól...” – Érdemes közölni tőle a nagyobb lányok és felnőttek karikázójának énekeit is.)

(Ld. 17–18–19–20. kottamelléklet)

Azért jöttünk ide karikázni,
Ha j/a babám itt találna lenni,
Keze, lába kitalána törni,
Keservessen meg fognám siratni.

Víz alá, víz alá,
Víz a malom alá,
Víz hajtja a malmot,
Szerelem a csolkot.
Szerelem, szerelem,
Átkozott gyötirelem,
Mér nem virágoztál
Minden fa tetején?
Én is szakasztottam,
De elszalasztottam,
Szelídgalamb hejett
Vadgalambot fogtam.

Hol jártál az éjjel cinegemadár?
Ablakodnál voltam drága viholám,
Mér nem kopogtattál
cinegemadár?
Féltem az uradtól drága viholám!
Nincs itthol az uram, cinegemadár,

A kaposi mezőn búzát masinál,
 Jó lova van néki, mingyár hazaér,
 Kutya világ lesz itt, ha téged itt ér.
 Vagy/Rossz lova van néki,
 későn ér haza,
 Játsszahatunk eleget egész éjczaka.

Hej, Dunáról fúj a szél,
 Feküdj mellém, maj nem ér,
 Dunáról fúj a szél;
 Ha Dunáról nem fújna,
 Semmi hideg nem volna,
 Dunáról fúj a szél.

A már említett harangozó nótájára így emlékezett vissza Pöttendi Lidi:

(Ld. 21. kottamelléklet)

Az Isten áldja meg
 A kiskutyám lábát,
 Sokszor megterelte
 Hunyadi gujáját.
 Sem szűröm, sem csűröm,
 Sem szeretőm nincsen,
 Pedig az volt nékem
 A legdrágább kincsem.
 Ha meghalok rózsám,
 Írd föl a fejfámra,
 Itt nyugszik a hűség
 Megtépett rózsája.

Az utolsó két taktus kivételével Lidi néni éppúgy énekelt a „Hunyadi-gulyás utolsó nótáját,¹⁶ mint azt Vikár is közölte somogyi kötetében a jutai Kovács Györgytől (szöveg), illetve a hetesi Kiss Imrétől közölt dallam szerint. Azonban a jutai rabének egészen másról szól, mint Sámikné szövege; erről az a véleményünk, hogy – az első szakaszt leszámítva – műköltési szöveg, amit a tanító vagy a náta-szerző Pete Lajos írhatott. Erre vallanak azok a dalok is, amelyeket már az előbbieken is közöltünk, mint népies műdalokat.

Vikár „számozási rendszerével” azonban vigyáznunk kell! Mint éppen a fenti példa is mutatja, gyakran utal a kötet végén közölt dallamok során a (kotta nélküli) főszevegekre, holott az egészen máshonnan való.

Érdekes, hogy Lidi néni mégis a jutai dallamvariánst ismerte szövegének első szakaszában – amiből ő lírai dalt formált –, a dallamot viszont a hetesi (Kiss Imre-féle) melódiára formálta.

Ebben a dolgozatban nem tudjuk eldönteni azt a vitát, hogy Vikár mikor vette fel pontosan Sámikné énekét, s nem is elsődleges feladatunk. Azt azonban meg kell jegyeznünk a hitelesség kedvéért, hogy az MTA Népzene kutató Főosztályán őrzött Bartók lejegyzésen is az áll, hogy „törött”: éppen az a viaszhenger (az 50-es számot viselő) van használhatatlan állapotban, amire szükségünk lenne. Bartók lejegyzése idején azonban – bár repedt állapotban – olyanok lehettek, amiről még ő le tudta jegyezni Pöttendi Lidi és Kiss Imre hangját. Sajnos már ő sem hallhatott minden adatot, ami számunkra különösen fontos lenne. Egy igen lényeges megjegyzést azonban találunk a Bartók-féle támlapon, nevezetesen azt, hogy a Három árvát „énekelte Pöttendi Lidi”. Tehát ez az az eset, amiről Lidi néni szót ejtett riportjaink során, hogy ő énekelte először egyedül a fonográfba. Csordás Eszterrel, Tóth Erzsivel valóban később (1898 körül) énekelhetett énekesünk, amikor már nagyobb lánykák voltak, és Vikár rendelkezett a Rákóczi Jakab-féle kifinomított szerkezettel. Az is tény, hogy nem csupán e fontos adatul szolgáló hengerek, de sok más is összetört; különösen azok, amelyeken Vikár a korai „fonográf-szakaszban” gyűjtött.

Sámiknéval történt hosszas felvételből már csak néhány érdekes mondatot ragadunk ki, melyek némi képet festenek Vikár múlt századi munkájáról, a faluban töltött eseményekről stb.

„... mi iskolások szabadok vótunk, s nekünk is megengedte a tanító, hogy oda mehessünk hallgatózni (ti. amikor az öregek felvétele történt). ... Vikár Béla többször is eljött Hetesre, énekeltetett, fényképezett... Apám, anyám kiszótak, hogy menjünk be, rendbe hozzák a ruhánkat, mer le lesztek vetelve... csak oda szállt mihozzánk, de azután má nem vót ott; lefényképezett bennünket... a gyerekek gatyába voltak, apám is bíró léttire is csak szütt-gatyába vót... Apámnak iskolatársa volt Vikár Béla... Leveztek is valamibe, nem tudom, hogy mibe... Hát, azelőtt nem tudtunk róla, hogy fényképezni is lehet... akkor se tudtuk, hogy mi lesz ebből... a faluba, akiikkel jóba vót, a családokat lefényképezte. De közbe a Pete Lajos elhívta és azzal mentek el haza, Budapestre, de a fényképeket megkütte két hétre az apám házához kütte az összesset... ja, jaj, mijjen lehet, csupán ojjan, mint én vagyok! Ez a jajgatás vót az egész faluba. Mindenki megnézte mindenkinek a képét, Hát, ezt Vikár hozta be a faluba... Vikár Jánost ismertem, magos, szép ember volt... Akkor vótam köszönteni, mikor ezök vótak

16. im. 13. és 448. l.

17. Somogy néprajza 1. – Somogyi népköltészet, 1975. Kaposvár, és Kaposváron megverték a rézdotot. – Száz somogyi népdal, 1981. (Somogyban eddig meglevő folk. műfajok, s minden típusok megtalálhatók nem egy változatban, amelyek kapcsolatban vannak a dolgozatban is tárgyalt példányokkal.)

** Erről hosszabb felvételünk van fiától, ifj. Korcz Józseftől (1905), aki egyébként jó versíró, hegedűs, de főleg a Pete-féle népies műdalokat kedveli.

Apja dalait is elénekelte, ill hegedűlte.

a) Vö.: Vikár 1905. 453. l. kottájával.

b) Vö.: Vikár, 1905. 16. l. (szöveg, valamint a közölt bodrogai változatok).

c) Ifj. Korcz József szintén kitűnő verselő ma is.

d) Alig ismert, hogy testvére, Pete Márton még szebb nótákat szerzett, amit felvételeink is őriznek.

itt... Csak az apám írogatott... az apám ojan írogató vót, verseket is szokott írni; nem másoknak, csak úgy otthon... Á, nem maradt semmi (ui. a háborús évek alatt sok Vikár és felesége által készített fotó elpusztult Lidi néni apja verseivel együtt).

A további beszélgetés során kitért családi körülményeire, testvéreinek életére, szülei halálára stb., gyarapítva azt az összképet, amire magunk kíváncsiak voltunk Lidi nénivel, Hetessel, Vikárral kapcsolatban.

A halotti anyakönyvben az áll, hogy édesanyja meghalt 1895. március 3-án 35 éves korában, 17 évi házasság után. A dátumra ő már nem emlékezett pontosan, de ezért mondotta el minden találkozásunkkor, hogy e szomorú eset miatt énekelte a Három árva énekét.

Utoljára, 1983. április 1-én hangzott fel magnóról Lidi néni éneke, amit ő már nem hallhatott a hetesi temetőben, csak a falu gyászoló népe. Milyen furcsa firtora a fátumnak! Éppen nagypéntek volt – a szenvedéstörténet végső aktusa –, április elseje, Vikár 124. születésnapja. Ez a dátum-szimbólum örökre emlékezetes marad számunkra, s a hetesiek

számára. Kiapadt a tiszta forrás utolsó erecskéje, 98 évet ért meg.

• • •

Dolgozatunk befejező részében néhány, olyan anyagot közlünk,¹⁷ amelyet – Vikár nyomán járva – sok-sok variánsként megleltünk, bizonyosságául annak, amit mondott, „hogymegérdemli a betakarítás munkáját”.

(Ld. 22–23–24. kottamelléklet)

A halálra ítélt hűga
(Fehér László)
A Fekete halom alatt
Fehér László fogva maradt,
Minden kocsi, szerszámostul,
Piros bárson paplanyostul.

Fogd be kocsis a lovakat,
Rakj a kocsiba aranyat,
Rakj a kocsiba aranyat,
Vékával a huszaisokat.

Fehér Anna tüstént mögyen
A vármöggye udvarába,
Fojosórol fojosóra,
A főbíró szobájába.

Hetes, 1983. IV. Sámikné Pettendi Lidia temetése

Adjon Isten bíró uram!
Hoztam önnek sok aranyat,
Hoztam önnek sok aranyat,
Ha kianná a bátyámat.

Fehér Anna, Fehér Anna!
Nem köll neköm az aranyad,
Háljál velem egy éjszaka,
Bátyád mögyszabadul még ma.
Fehér Anna tüstént mögyen
A vármögye udvarába,
Fojosóról fojosóra,
Kedves bátyja rostéjjára.

Kedves bátyám, Fehér László,
Mit mondott a kutya bíró?
Háljak vele egy éjszaka,
Bátyám, mögyszabadulsz még ma.

Édös hugom, Fehér Anna!
Ne hallgass te a bíróra,
Tisztösséged is elvöszí,
Kedves bátyád fejét veszi.

Éjfélt után egy az óra,
Aluszol-e Fehér Anna?
Ébren vagyok, nem aluszok,
Nagy lánczörgésöket hallok,
Éjfélt után három óra,
Aludj, aludj Fehér Anna!
Vége van már a bátyádnak,
Annak a huncfut betyárnak.

Megállj elátkozott bíró,
Mosdóvized vérré váljon,
Türülköződ lobbót vessön,
A jó Isten mög ne mentsön.

Somogyudvarhely, Kuti Gyöngyné, Tóth Mária 1914.

* * *

A halálra táncoltatott lány
(Sági bíróné asszony)

Jó estét, jó estét!
Sági bíróné asszony,
Itthol van-e a lánya,
Az én kedves angyalom?
Itthol van, itthol van,
A belső szobába,
Jóízűen aluszik
A paplanos ágyába.
Menjen be, keltse fel,
Küldje el a bálba,
Szép aranygyűrűjét,
Húzza föl az ujjára!

Szép bruner-cipőjét
Húzza a lábára,
Zöld sejemszoknyáját
Kösse a derekára!

Jó estét, jó estét!
Ságibeli hangászok,
Ma estétől reggelig
A fülembé húzzátok!
Húzzátok cigányok,
Ti mindaddig húzzátok,

Míg a Sági bíró lányát
Élve nem látjátok.

Icikém, picikém!
Engedj ki pihenni,
Szép bruner-cipőmből
Véremet kiönteni!

Icikém, picikém!
Nem lehet pihenni,
Szép bruner-cipőből
Véredet kiönteni!

Verje meg az Isten
Azt az édesanyát,
Ki estétől reggelig
Bálba hagyja a lányát!

Nyisd anyám, nyissad ki
Zöldre föstött kapudat!
Hadd vezessék be rajta
Az elfáradt lányodat.
Jó esté, jó estét!
Sági bíróné asszony,
Úgy hallottam, az este,

Hogy meghalt a menyasszony.
Meghalt már, meghalt már,
El izz van temedve,
Az a kutya betyárgyerek
Szenved a börtönbe.

Szenvedök, szenvedök,
Szenvedni is akarok,
Sági bíró lányáért
Meghalni akarok.

Értény, Ágyik Jánosné, 1904.

* * *

Betyárballadák és -dalok

Hallottad-e híret somogyi betyárnak?
Meg annak a híros kaposi fegyháznak;
Hallottam, hallottam, szenvedtem is benne
Verje meg az Isten, ki azt készítette.
Fujdogál a szellő Somogy megye felől
Sokat gondolkodok magam sorsa felől,
Zörgesd mög angyalom ablakom rostéjját,
Én is megzörgetem vármegye békóját.
Rab vagyok, rab vagyok, szabadulást várok
Elmúlt már hat éve, miúttá rab vagyok,
Kilenc fontos vasbul hármát elszaggattam
A negyedik párt is jó elvásítottam.

Kálmánca, Kalmár István, 1905.

* * *

Agas-bogas a diófa ága,
El köll mönni innen nemsokára,
Leiratom hiremet, nevemet,
Nektök hagyom a kedves szeretőmet.

Szenna, Fekete József, 1889.

* * *

Hallottad-e hirit Zalagörszögnek?
 Hát annak a hirös bentlévő börtönnek?
 Hallottam, hallottam, szenvedtem is benne,
 Verje mög az Isten, aki azt épülte.
 Ne csodáld te babám, hogy én sárga vagyok,
 Kaposi börtönnek térdig rabja vagyok,
 Térdig rabja vagyok, derékig bilincsbe,
 Kiapád a szömöm a nagy sötétségbe.
 A börtöm feneke a mögvetött ágyam,
 A börtöm oldala talkarózó párnám,
 Rászállott a páva a vármöggyeházra,
 Hozott italt, ételt a rabok számára.

Rinyakovácsi, Jandzsó Györgyné, 1908

* * *

Pásztordalok, balladás énekek

Ha bemegyek a kondorosi csárdába,
 Rézfakosom vágom a gerendába,
 Néhány szóra takarodjon mindenki a csárdából
 a tanyára,
 Most mulat az Eszterházy öreg herceg juhászának
 a legelső bujtárja.

Kis pejlovam négy lábán a rézpatkó de fényes,
 Kondorosi szép csárdásné egyetlenegy Marcsa
 lánya de kényes,

Illeszgeti göndör haját százfélé a vállára,
 Szárforintos sejemkendőt kötött mára nyakára.

Vörs, Simon István, 1895.

* * *

Hücs ki dísznó a berekbü,
 Csak a füle látszik,
 Kanászbojtár a bokorba
 Menyecskeével játszik;
 Elszökött a dísznó
 Kilenc malaccával,
 Utánna ment a kanász
 Fényes baltájával.
 Fölköti a bocskorát
 Aranykarikára,
 Megfújja a furuláját
 Szomorú nótára.
 Gica ne, coca ne!
 Basszon meg a gazdád, ne!
 Megismerni a kanászt
 Ékes járásáról,
 Dísznószarral kipörgetett
 Fekete bajcárol.
 Segge lesz a furuja,
 Al lesz a bandája,
 Petrezelem a bajca,
 Rosseb a szakálla.

Nemesvid, Horváth Ferenc, 1900.

* * *

Három ürü nem nagy fóka,
 Három juhász hajtogatja,
 Mind a három cifrasubás,
 Egy sem juhász, ki nem szajhás.

Szürke számár szomorkodik,
 A gazdája jó bort iszik,
 Ne szomorkodj szürke számár,
 Majd elmegyünk a nyáj után.

Parragnak került a juhóm,
 Csing-bung rajta a harangom,
 Ma két hete vagy már három,
 Hogy a számadómat várom.

Amoda jön, amint látom,
 Fecskehasú számárháton
 Agyonisten kisbujtárom!
 Van-e százforintos károm?
 Addig kendnek nem lesz kárja,
 Még én leszek a bojtárja.

Van-e husod a tömlőbe,
 A nagy bográcnsba megsűve?
 Nincsen húsom a tömlőbe,
 Sem a bográcnsba megsűve
 Ergye, fogd meg a harangossat,
 Azt a fekete, gyapjussat,
 Kutyám issza meg a vérét,
 Zsidó viszi el a bőrét.

Bodrog, Kiss Gyula, 1919. és Takács József, 1903.

* * *

Hej, juhászok, juhászok!
 De szennyes a ruhátok,
 De szennyes a ruhátok,
 Talán nincsen babátok?

Csurgó (B.-szemes tanfolyam), Jankovics Imre 188?

Lehetne sorolni tovább a klasszikus veretű anyagok, új stílusú dalok egész sorát, a szakrális anyagaink sokféle változatát, de végül is nem ez volt elsődleges feladatunk. Azon iparkodtunk, hogy valamelyest érzékeltessük Vikár Béla múlthatatlan szerepét, jelentőségét megýénk és az egész magyar néprajztudomány számára.

A sokat idézett egykori énekes ránk maradt versével és levélrészletével emlékezünk magára Póttendi Lidire, s az általa olyannyira szeretett Vikár Bélára.

Régi emlékeimből

A hetesi utcán vigig-végig,
 minden kiskapuba rózsá nyílik,
 Jertek lányok, szedjük le csokorba,
 Felrakjuk majd a Vikár szoborra.

Vikár Béla szerette a rózsát,
 de még inkább a népdalt, a nótát,
 Koszorút nem vihetünk sírjára,
 Rózsát, virágot rakunk szobrára.
 Vikár Bélát mindnyájan szerettük,
 Népdal gyűjtésében segítettük.
 Kis gépjével, ha azt daloltatta
 ezt mindenki örömmel hallgatta.
 Vikár Béla lelke fenn az égben
 Onnan néz ránk csillag fényességben,
 Ha meglátja köztünk emléksobrát,
 Nem felejtí el szülőfaluját.

Ut.: A régi szép népdalai kalandoztak eszembe és emlékül versbe foglaltam. Írta: Pöttendi Lidia 95 éves korában.

. . .

(Levélrészlet)

Akik már gyermekkorától ismerték Vikár Bélát, úgy vélekedtek felőle, hogy nem azért gyűjti a népdalt, hogy szórakozzon vele, hanem be akarta bizonyítani, hogy az a falusi paraszt aki abban a régi időben még az iskolában sem igen járt, tud érezni és gondolkodni, és még az eke szarvánál is versbe vagy dalba foglalja érzelmeit, mert mi a dal? a bolyongó lélek bolyong a virágos réten, a csillagos égen, a síró felhőben, vagy éppen a Temető néma sírdombjai között, a földi világ csudálatos eseményein. És dalt fakaszt az ajkon, a dal száll szájról szájra, faluról falura, már bejárta az egész megyét, talán az egész országot, és soha senki nem tudja kinek a szívéből fakadt az a dal, legyen az bár vidám, vagy szomorú, milyen érző szívvel indult az a béres legény az eke szarvánál, és még dalolni kezd nagy sóhajtozással, szeretnék szántani, hat ökröt hajtani,

Ha a rózsám eljönne az ekét tartani.
Az ekét tartani, az ökröt hajtani,
Ha a szívem szomjazik csókjával oltani.

Hát ilyeneket érzékenyeket gyűjtött össze Vikár Béla és mindig a szépet kereste. De e mellett szülő faluját is nagyon szerette, ezért Hetes község emléktáblát állított neki hogy sohasem feledjük el.

Pöttendi Lidia
emlékeimből az iskolának,
ha szükség lenne rá.

Idézhetnők a Vikárról való emlékezést a tanáccsal, ifj. Korcz Józseffel (1905), Molnárné Bézsényi Margittal (1911) készített felvételeink alapján, de a hely szűke miatt elállunk ettől. Hasonlóan mellőznünk kell Sámikné meghatóan kedves leveleinek részleteit, verseit, előadásait is. Úgy véljük, a dolgozat címe önmagáért szól, s nem kell magyarázni. A benne rejlő, tömörített gondolatok alapján kívántuk megírni dolgozatunkat, mely Vikárnak és hetesi énekeseinknek is csekély emléket kíván állítani.

Hetes nagy szülőtte – és az őt segítő nép – mindenképpen megérdemli, hogy Vikár 125. születési évfordulóján szeretettel idézzük emléküket, hiszen egybetartoztak, mint a patak a belé folyó erécskével együtt.

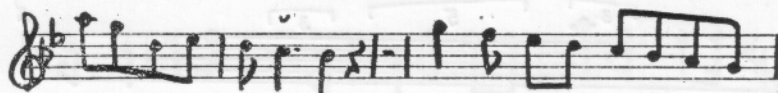
EGYÜD ÁRPÁD

KOTTAMELLÉKLETEK:

1. Hetes, Korcz József /81 éves/
Poco rubato, cca ♩ = 94 gy. Együd Árpád, 1959.IV.
lej. Ö. Korentsy Márta

Szépén legel a kisasszony gujáj-ja, A kisasszony

maga sétál u-tán-na. Már messziről kiáltja ja

gujás-nak: Szivem, gujás, terítsd lő a subá-dat!

2.

Hetes, Korcz József /81 éves/

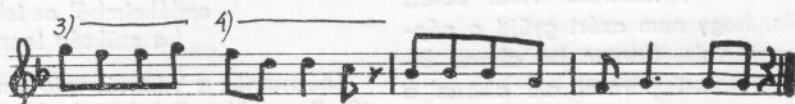
gy. Együd Árpád, 1959.IV.

Parlando, cca ♩ = 85-88

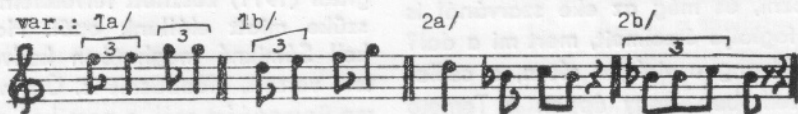
lej. O. Korentsy Márta

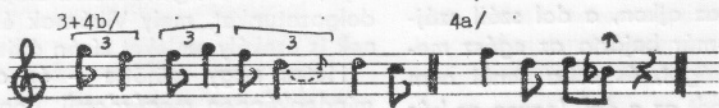
1. Mikor gujáslegény voltam Fóráskutnál el-aludtam.

Főlébredtem é-féltájba, Egy barom sincs az ál-lásba.

2. A számadó 3. A másik az 2. ká-romkodik 3. Cserepesbe

3. A harmadik a Mo-rögó-ba 2. ká-romkodik

"Pásztorok voltak. Akkor énekültük azt is, hogy:"

2. Estelődik, alkonyodik, 3. Egyik iszik Levelesbe,

A számadó káromkodik. A másik az Cserepesbe,

Mindhijába káromkodik, A harmadik a Morögóba,

Három bujtár mindig iszik. Isznak a potya bankóra.

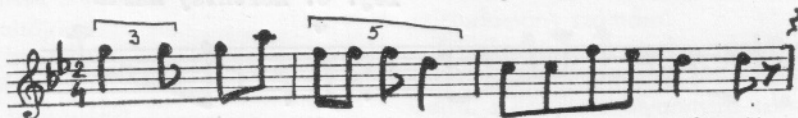
3.

Hetes, Korcz József /81 éves/

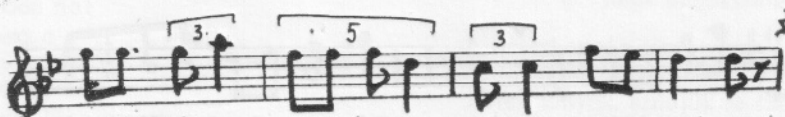
gy. Együd Árpád, 1959.IV.

Tempo giusto, cca ♩ = 96

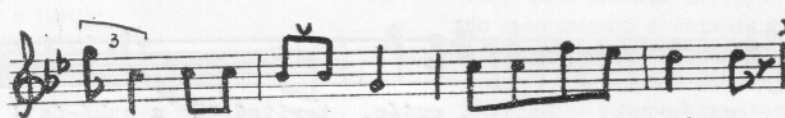
lej. O. Korentsy Márta

Hücs ki dísznó a berekbül, csak a füle látszik,

Kánászlegény a bo-korba menyecs-kével játszik.

Meg-ismertem a ka-nászt é-kes já-rá - sá - rul,

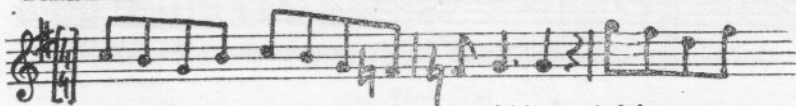

Üzött-füzött bocsko-rá-rul, tarisznyszer-já - rul.

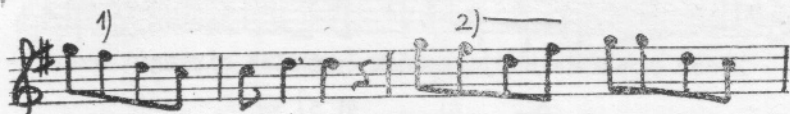
4.

Rinyakovácsi, Jandzsó Györgyné
 Jeli Ilona (1908, Szendipuszta)
 gy. Együd Árpád /1970 körül/
 lej. Olsvai Imre

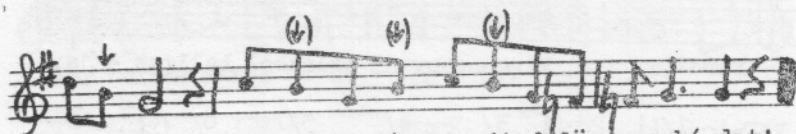
Parlando

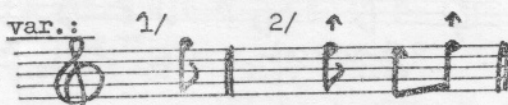
1. Szépön legel a kisasszony gujájja, A kisasszony

maga sétáll u-tán-na. Már messziről kiáltja ja

gujásnak: Szivem, gujás, terítsd lő ja subá-dat!

3. a 2.-nyom, lányom,

2. Édősanyám, váttsa ki a gujámat,
 A lányával töltöttem éjszakámat.
 Lányom, lányom, lányomnak sē mondalak,
 Mind én tégöd egy gujásnak adjalak!

3. Slingött szoknya nēm gujásnének való,
 Slingött szoknya nēm a harmatba való.
 Nēm bánom én, hogyha illik, ha nēm is,
 Kedves szeretóm voltál, még löszöl is!

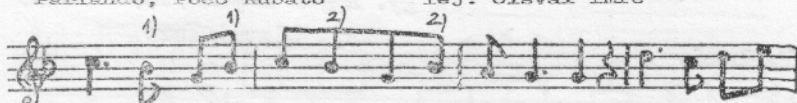
5.

Lászlómajor, Dömötörfi József (1897)

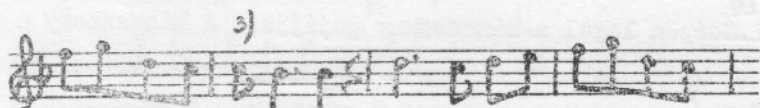
gy. Együd Árpád /1980 körül/

Pavando, Poco Rubato

lej. Olsvai Imre

1. Cséendes este szállott lő ja pusztá-ra, El-némult a

Bodor tőnőm kolompja. Csak őgyedőil sirdogál a

furu-ja, A kisasszony az ablakból hallgat - ja.

2.3.4.6.. 2. 3.őr- 3.4. 5.-já- 5.6.vsz.

vsz. vsz.

2. Kint a pusztán gujasbojtár vagyok én,
Ezér darab marhát, lovat őrzök én.
A kisasszony, ha kijön a pusztára,
Mosojogva néz a gujasbojtárra.

3. Szépőn legel a kisasszony gulájja,
A kisasszony maga sétáll utánna.
Már messziről kiáltja ja gulásnak:
Szívem, gulás, terítsd lő a subádat!

4. Hogy terítettőm én lő jaz én subámat,
Hisz elhajják az én főka-gulámat.
Hisz tő avval, szívem, gujas, nő gondolj,
Kiváltja jaz ődősanyám, ha mondom!

5. Mőg a buza ki sēm hányta ja fejét,
Már a madár mind elhordta ja szemét.
Jaj, Istenőm, őn Istenőm, Istenőm,
Látod, anyám, mire vitt a szerelőm!

5. Lányom, lányom, lányomnak sē mondalak,
Minthogy tőgöd őgy gulásnak adjalak.
Jól van, anyám, nēm bánom, hát tagadj mőg,
Tő mőg, szívem, a gujasér hasadj mőg!

6. Csurgó, Borbály Teréz /46 éves/
 (kiskorában a belső-somogyi pusztákon élt)
 Moderato, $\text{♩} = 80-84$ Gy. Olsvai Imre, 1959.I.(magn.)

1. Mikor gujás-legény vol - tam, Az állásban ela -

-lud - tam. Fél-éb - redtem éjjél - táj-ba,

Egy barmom sincs az ál - lás - ba.

var.: 1/ 2a/ 2b/

1961.VIII.
(csak így)

1957.XI.
(csak így)

2.-beli já-rá-

2. Még-ke-rültem ||

1961.
VIII.
(csak így)

1957.
XI.
(így is)

2.-ves galam-

7/ ||

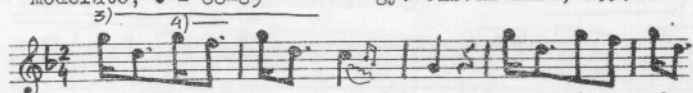
(csak így) (így is)

2. ta-lál- ||

2. Mégkerültem állásomat,
 Gujabeli járásomat,
 Mégsém találtam barmomra,
 Csak a kedves galambomra!

8/ régi
 1957.XI.
 (csak így)

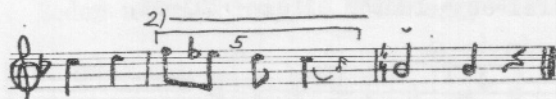
7. Kuntelep, Borbély Lajos /57 éves/
 (élete javát a belső-somogyi pusztákon töltötte)
 Moderato, $\text{♩} = 66-69$ gy. Olsvai Imre, 1959.XI.

1. Mikor gujás-bojtár vol - tam, Az állásban ela-

-lud-tam. Éj - fél-tájján föléb-red-tem,

Ki-lenc zsandár áll mel - let - tem!

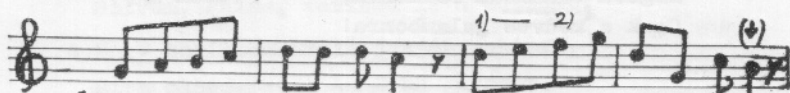
3. találtam bar- 3. régi galam- 2. zsandár 3. gula-

2. Kilenc zsandár, mit akartok, 3. Összejártam állásomat,
 Szilaj csikót választotok? Egész gulajárásomat.
 Szilaj csikó nem eladó, Mégsem találtam barmomra,
 Ném is zsandár alá való! Csak a régi galambomra!

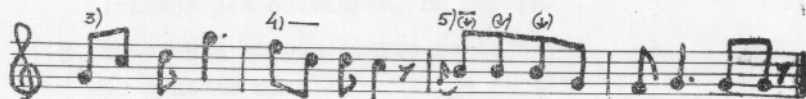
8.

Rinyakovácsi, Jandzsó Györgyné
 Jeli Ilona (1908, Szendipusztá)
 gy. Együd Árpád, 1975.I.

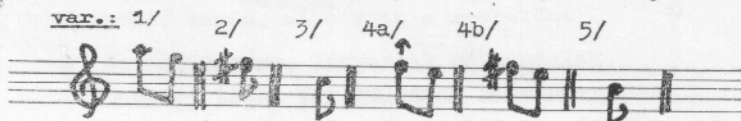
Parlando, rubato, $\text{♩} = 80-84$ lej. Paksa Katalin

1. Estelődik, alkonyodik, A szám-a-dó káromkodik.

De mi haszna káromkodik, Mind a három bojtár iszik.

2-3. Egyik iszik levelesbe,
 A másik a cserepesbe,
 A harmadik fogadóba,
 Isznak a {lopott} bankóra.
 {potya}

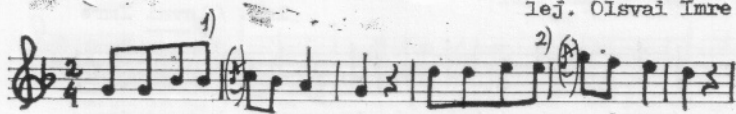
9.

Hetes, Sámik Istvánné

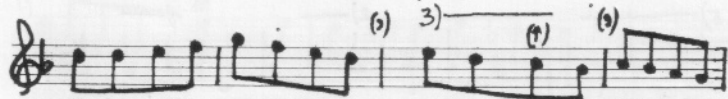
Pöttendi Lídia (1885)

gy. Együd Árpád /1960-80 között/

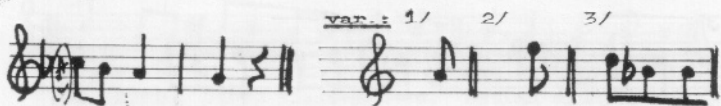
lej. Olsvai Imre

1. A hetési teme-tő - be Három árva sétál ben-ne.

Mind a három azt siratja, hogy nincs néki édesanyja,

É-des-ny - ja.

2.föl 2. a 3.a mi ked-
3.-dot

2. Kelj föl, kelj föl, édesanyám, 3. Van tinéktek mostohátok,
Iészakadt a testi ruhám. Aki gondot visel rátok.
Ném kelhetök, három árva, Légfésüli hajatokat,
mert a sírom be van zárva, mégmosdatja arcotokat,
Be van zárva. Arcotokat.

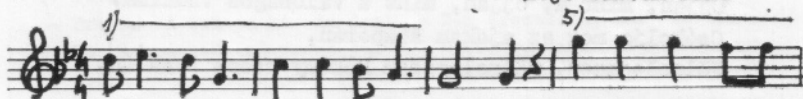
10.

Hetes, Sámik Istvánné

Pöttendi Lídia (1885)

gy. Együd Árpád /1960-80 között/

lej. Olsvai Imre

1. Kimentem az er-dő-be sé-tál - ni, Kislánt láttam egy

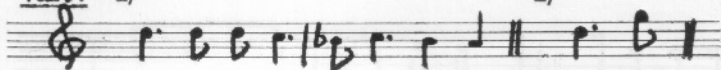
bokor alján sírni. Hej, te kislány, de könnyes a

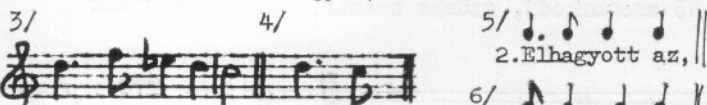
sze-med! Mondd meg néken, mi bántja ja szí-ved?

var.: 1/

2/

2. Fáj a szívem nagyon, ném ta- 2. kit sze-

2. ment az eszlüvő-

2. Liég csak

2. bucsuzhattam

11.

Hetes, Sámik Istvánné

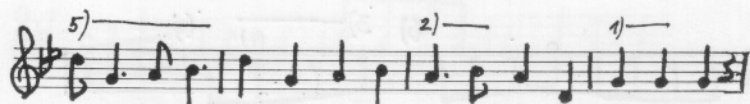
Pöttendi Lília (1885)

Egy. Együd Árpád /1960-80 között/

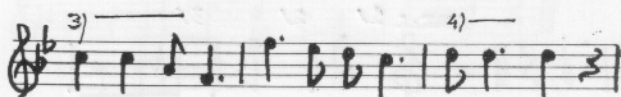
lej. Olsvai Imre

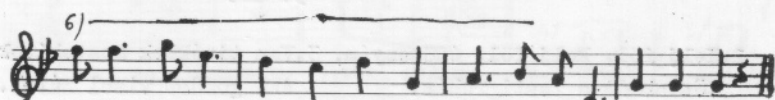
1. Kocsmárosné, szép csárdásné, de ugat a kutyáj-ja,

Talán bizony azt gondolja, lop-ni jöttem hoz-zá-ja.

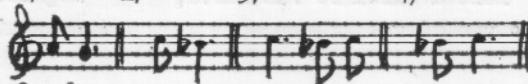
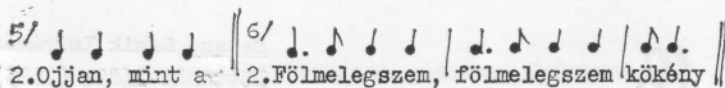

Ném jöttem én lop-ni az ud - vará - ba,

Babám szavát, csengő hangját hallottam a csárdá-ba.

var.: 1/ 2/ 3/ 4/

2.a bo-
vadal- 2.való- 2.csókolja 2.szapo-

2.Ojjan, mint a 2.Fölmelegszen, fölmelegszen kökény

2. Kocsmárosné, szép csárdásné, de savanyu a bora,

Ojjan, mint a, ojjan, mint a valóságos vadalma.

Csókolja meg az ajakam szaporán.

Fölmelegszen, fölmelegszen kökény széme sugarán.

12.

Hetes, Sámik Istvánné

Pöttendi Lília (1885)

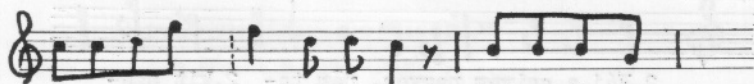
Egy. Együd Árpád /1960-80 között/

lej. Olsvai Imre

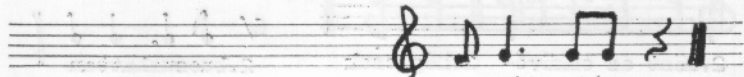
Parlando, rubato

Szürke szamár szomorkodik, A gazdája jó bort iszik.

Né szomorkodj, szürke szamár, Majd elmegyünk

a nyáj után.

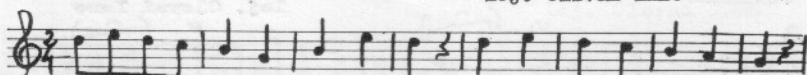
13.

Hetes, Sámik Istvánné

Pöttendi Lília (1885)

gy. Együd Árpád /1960-80 között/

lej. Olsvai Imre

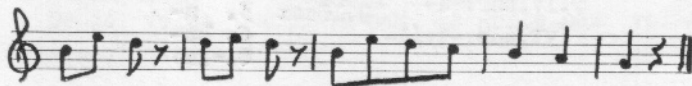
Járom az uj várnak az al-ját, Já-rom má-sod-ma-gam-ba.

Az én lában
szolga-legény
lá-ba-nyomát nem nyomja,
Fe-hér kar-ját nem nyujt-ja.

Egy szele,
két szele, három szele-mén-je,
hat ár hagy-ma,
hatfan dinnye,

Csiri-pe, csere-pe, hol a tyuknak a fe -- je?

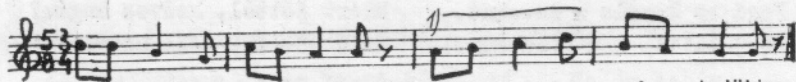
14.

Hetes, Sámik Istvánné

Pöttendi Lília (1885)

gy. Együd Árpád /két felvétel 1960-80 között/

lej. Olsvai Imre

- Itthun vagy-é, hidas mestér? - Itthun vagyok, csak most jöttem.
- Eressz á-tul a hi-da-don! - Ném eresztlek, mer lő-sza-kad!
- Ha lő-sza-kad, mégragad-juk! - Mivel tun-nád még-ra-gannyi?
- Gyűrű gyönggyel, gyöngyamattal, - Hol vennéd a gyűrű gyöngyöt?
- Is-ten an-ná jobb ke-zé-vel, A má-si-kat bal-ke-zé-vel!

(dallam nélkül, ritmikusan:)

Bujj, bujj, bokrostul, bokron innen által,

Benne vagyon aranykapu... (Együd súgására ismétli:)

Csak bujzatok rajta!

var. a másik felvétel alkalmával:

Ném eresztlek
Mivel tunnád

2/ Bujj, bujj, zöld ág, zöld levelestül,
Benne van az aranykakas...

(Együd súgására ismétli:)

Csak bujzatok rajta.

"Lássá, maga jobban tudja" (mondja
Együdnek)

15.

Hetes, Sámik Istvánné

Pöttendi Ildia (1885)

Parlando

gy. Együd Árpád /1960-80 között/

lej. Olsvai Imre

1. Fehér László lovat lopott A fekete hegység alatt,

Nagyot durrant az os - tora, Behallott a várka-puba.

var.: 1a/ 1b/ 2/ (r)

7.IV.sor: a- 9.lössz 2.-nye-
VI.sor: -tyád- 3. u-
6. dá-
8.-szo-

2. Fehér Anna meghallotta,
Hogy a bátyja fogva volna,
Fogd be kocsis a lovakat,
Rakj mellém sok aranyokat!
3. Jó nap, jó nap, bíró uram!
Fogadj Isten, Fehér Anna!
Miért jöttél, Fehér Anna?
Azér jöttem, hadnagy uram:
* { Ha ia bátyámat kiadná,
Az Isten is megáldaná!
4. Én a bátyádat kiadom,
Ha jáz éjjel veled hállok.
Nem szólt erre Fehér Anna,
Csak elment a fojosóra.
5. Fojosórol fojosóra,
Ráfeküdt a fehér ágyra,

6. Jó nap, jó nap, édes bátyám,
Fogadj Isten, kedves hugám,
Miért jöttél, kedves hugám?
Azér jöttem, édes bátyám:
7. Én tégedet kiválta ak,
Hadnagy urral véle hállok,
Né hálj véle, a huncfuttal,
Az akasztan, i valóval,
* { Szüzességedet elvőszí,
Bátyádnak fejét vététi!
8. Mért átkozol, Fehér Anna,
Kincsemadta szép viholá?
Maj szédetek zöld ágakat,
Abbol köthatsz szüzkoszorut.
9. Éjjel-nappal mindig szédjed,
Éjjel-nappal mindig kössed,
Aki egyszerű hadnaggyal hál,
Nem lössz abbol többé szüzlány!

* az V-VI. szövegsort a dallam III-IV. sorára énekli.

16.

Hetes, Sámik Istvánné

Pöttendi Lúdia (1885)

gy. Együd Árpád /1960-80 között/

lej. Olsvai Imre

Hűcs, ki, disznó a be-rekből, csak a fü-le lát-szik,

Kanász-legény bokor alatt menyecs-ké-vel ját-szik.

De jó volna mandu-lá-nak, ha görbe nem vol-na...

/megszakad a felvétel/

17.

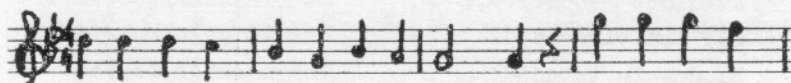
Hetes, Sámik Istvánné

Pöttendi Lúdia (1885)

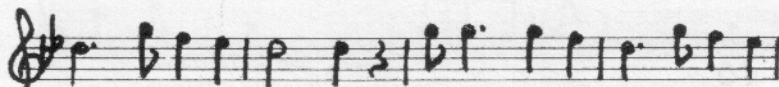
gy. Együd Árpád /1960-80 között/

lej. Olsvai Imre

Poco rubato

A-zér jöttünk i-de ka-ri-káz - ni, Ha ja babám

itt találna len - ni. Keze - lá-ba ki találna

tör-ni, Keser - ves-sen meg fognám si - rat-ni!

18.

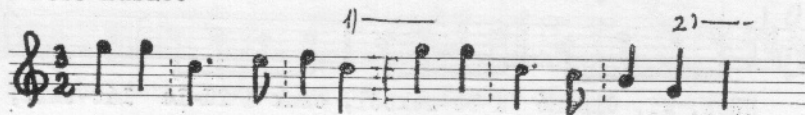
Hetes, Sámik Istvánné

Pöttendi Lúdia (1885)

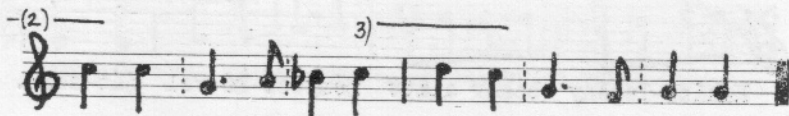
gy. Együd Árpád /1960-80 között/

Poco rubato

lej. Olsvai Imre

1. Viz a-lá, viz a-lá, Viz a ma-lom a-lá.

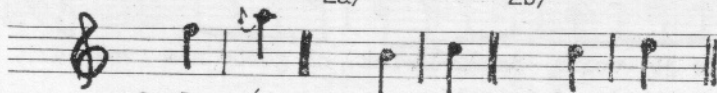

Viz hajt-ja ja malmot, Sze-re-lem a csó-kot.

var.: 1/

2a/

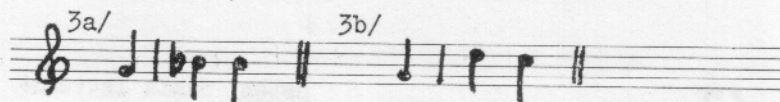
2b/

2.-lem, Át-

3.-tam, De

2.-lem, Mér 3.-tam, Sze-

2.-tál Minden

3.-jett Vadga-

2. Szerelem, szerelem,
 Átkozott gyötrellem,
 Mér nem virágoztál
 Minden fa tetején!

3. Én is szakasztottam,
 De elszalasztottam,
 Szelid galamb hejett
 Vadgalambot fogtam)

19.

Hetes, Sámik Istvánné

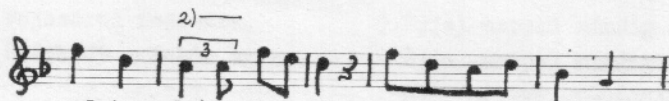
Pöttendi Lúdia (1885)

gy. Együd Árpád /1960-80 között/

lej. Olsvai Imre

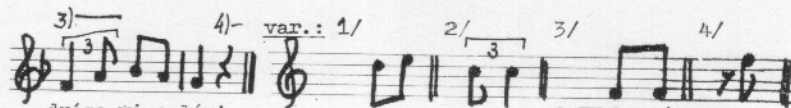
1. Hol jártál az éjjel, ciné-ge-ma-dár? - Ablakodnál

vol-tam, drága vi-o-lám. - Mér nem kopog-tat-tál,

ci-né-ge-ma-dár? - Péltem az u-rad-tól,

drága vi-o-lám!

var.: 1/

2/

3/

4/

2.-gema- 2.buzát

2.IV. ha té-

VI. egész.

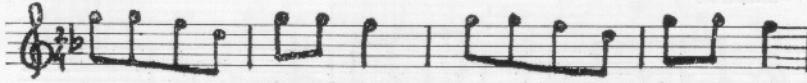
20.

Hetes, Sámik Istvánné

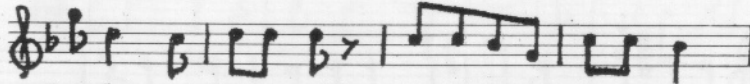
Pöttendi Lília (1885)

gy. Együd Árpád /1960-80 között/

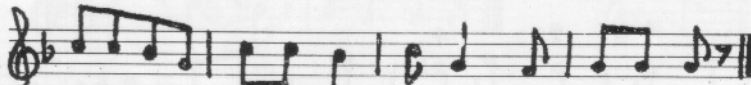
lej. Olsvai Imre

Hej, Du-nárul fuj a szél, Feküdj mellém, maj nem ér,

Du-ná - rul fuj a szél. Ha Dunárul nem fujna,

Sëmmi hideg nem volna, Du-ná - rul fuj a szél.

21.

Hetes, Sámik Istvánné

Pöttendi Lília (1885)

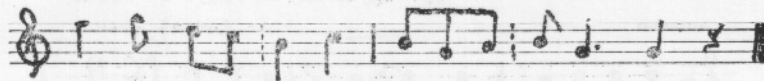
gy. Együd Árpád /1960-80 között/

lej. Olsvai Imre

Rubato

1. Az Isten áldja meg A kis kutyám lá-bát,

Sokszor megte-rel-te Hunyadi gu-lá - ját.

2. Sëm szüröm, sëm csüröm,

Sëm szeretöm nincsen,

Pedig az volt nékëm
A legdrágább kincsem.

3. Ha meghalok, rózsám,

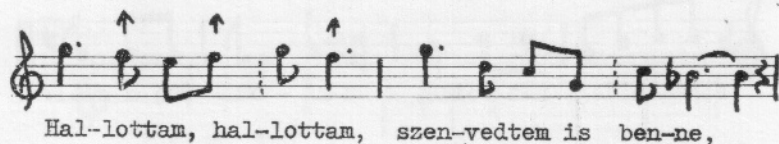
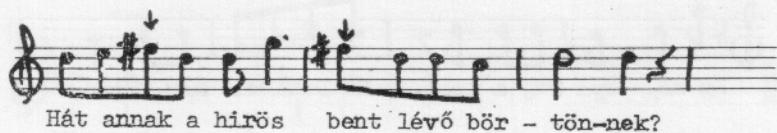
Ird föl a fejfámra:

Itt nyugszik a húség
Elhërvadt rózsája.

22.

Rinyakovácsi, Jandzsó Györgyné
 Jeli Ilona (1908, Szendipusztá)
 gy. Együd Árpád /1970 körül/
 lej. Olsvai Imre

Rubato

/a kazettaátjátszáson csak ennyi van/

23.

/ismeretlen lelőhely/

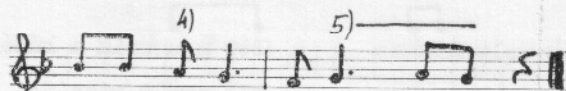
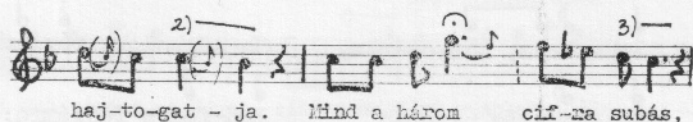
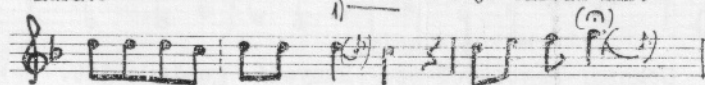
1.vsz.: két férfi,

2.vsz.-tól: egyikük a kettő közül.

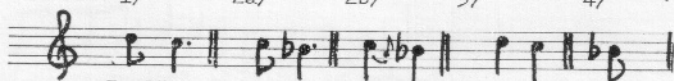
gy. Együd Árpád /1970-80 körül/

lej. Olsvai Imre

Rubato

var.: 1/ 2a/ 2b/ 3/ 4/

3.előtt 4.-bolom 6.várom 6.-ságon 4.u-
 4+mondom

5/

5.bá - rá-nyok.

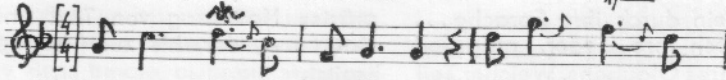
24.

Csurgó, Jankovics Imre

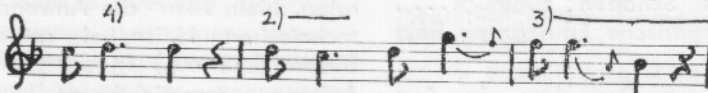
(1884, Berzence)

Poco rubato, $\text{♩} = \text{ca. } 104-112$

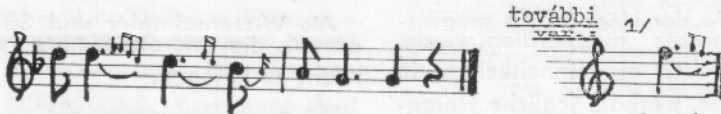
gy. Olsvai Imre, 1964.XII.

1. Hej, gu - lá-sok, gu-lá-sok, De szeny-nyes a

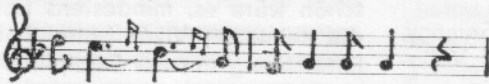

ru-há - tok! MÉR szeny-nyes az ru-há - tok,

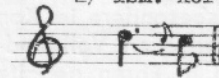
Talán nin-csen ba-bá-tok?

2.nyá-

2. E-sik e - só, fujja ja szél,
Mégy a nyájam szanájaszét.
Gujásbojtár vagyok én, maj
Összeteringetöm én!

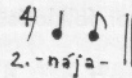
2/ ism.-kor:

2. Gu-jás

2. vagyok én, maj

2.-nájja-

ÁRPÁD EGYÜD: IN DEN FUSSTAPFEN VON BÉLA VIKÁR

„... Denn wollen wir uns erst einmal klarmachen: Eine Nation lebt nicht allein durch ihre Sprache... Sie lebt nicht zuletzt durch ihre Lieder, aufgrund ihrer Tänze und Bräuche, ihres Glaubens. Welcher Teil auch immer verlorengelassen wird, der Vollständigkeit des nationalen Daseins Schaden zugefügt...“, schreibt der namhafte ungarische Ethnologe Béla Vikár im Jahre 1896.

Er formulierte damit einen Gedanken, der fast fünfzig Jahre später von den Mitautoren des Monumentalwerkes „Volkskunde der Ungarn“ (A magyar-ság néprajza) als Grundsatz aufgegriffen wurde. Demnach sei das Volksleben ein einheitliches, in sich geschlossenes Ganzes, weshalb jegliche Herangehensweise, die dem nicht Rechnung trägt, vollkommen sinnlos sei.

Béla Vikár wird, insbesondere im Komitat Somogy, als Pionier der ungarischen Volkslied- und Volksmusikforschung hoch in Ehren gehalten. Wie auch das angeführte Zitat beweist, war er ein Wissenschaftler „moderner Prägung“, ein Folklorist, Bannenträger einer neuartigen Denkweise, die das Volksleben in seiner Gesamtheit zu erfassen suchte. Er war sich sehr wohl darüber im klaren, dass die Rettung der Requisiten der materiellen Kultur des Volkes *gleichrangig* ist mit der folkloristischen Feldarbeit.

Als Folklorist ging er seiner Zeit weit voraus und wird mit Recht für den Meister der beiden Riesen der nationalen und gesamteuropäischen Musikkultur, Bartók und Kodály, gehalten. Vikár war stets bestrebt, eine möglichst hohe Anzahl von Varianten aufzuzeichnen. Er bekannte sich bereits an der Jahrhundertwende dazu, dass der kulturgeschichtliche Wert von Varianten, proportional zu ihrer Quantität, ständig zunehmen wird. Er entwickelte

einen europäischen folkloristischen Standard – präzise Notierung von Text und Melodie gleichermaßen –, der bis zum heutigen Tage Gültigkeit besitzt.

Anstatt sich auf *finanzielle Überlegungen* zu berufen, hielt Vikár die Anwendung der modernsten technischen Hilfsmittel seiner Zeit (Phonograph, Diaprojektor etc.) in der täglichen Arbeit für ein Anliegen unverzichtbarer Notwendigkeit, ging er doch jeweils vom erhofften *praktischen Nutzen* aus.

Als Wissenschaftler und Sammler legte er Wert darauf, die interdisziplinäre Natur seines Fachbereichs zu betonen.

Mit allen Problemen, die er angeschnitten hatte, nahm er *bis heute bestehende Sorgen* vorweg. (Wie schön wäre es, mindestens über die Möglichkeiten, die seinerzeit Vikár hatte, heute bei der weiteren Entwicklung unserer Disziplin verfügen zu können!)

Die Veröffentlichung des gewaltigen Béla Vikár-Nachlasses, was insbesondere im Komitat Somogy von Relevanz und grosser Wichtigkeit wäre, lässt weiterhin auf sich warten und die Worte, die über diese Angelegenheit in den vergangenen zehn Jahren gefallen sind, haben bedauerlicherweise kein Gehör gefunden.

Im zweiten Teil des Aufsatzes werden Varianten der von Vikár aufgezeichneten Lieder sowie Informationen und Wegweisungen zu seinen Methoden bei der Feldarbeit veröffentlicht und gewisse frühere Unklarheiten im Zusammenhang mit seinen Sammelreisen geklärt.

Schliesslich werden anderweitige Varianten veröffentlicht, um Vikárs feste Überzeugung, eine fleissige Sammelarbeit trage jeweils Früchte, zu bestätigen.

АРПАД ЭДЮД: ПО СЛЕДАМ БЕЛЫ ВИКАРА

„ . . . Отметим, нация живет не только в языке. Живет она . . . и в песнях, танцах, обычаях и повериях. Отсутствие любой из этих частей наносит ущерб полноте национального существования . . . ” — писал в 1896 году Бела Викар, выразив этим самым ту основополагающую мысль, которую лишь спустя полвека высказали в качестве „аксиомы“ авторы „Этнографии венгров“: народная жизнь — это полное, взаимосвязанное и неразделимое единое целое, которое в противном случае — как подчеркивал и Бела Викар — является бессмысленным.

Бела Викар известен — и особенно в Шомоде — как пионер изучения венгерской народной песни и танца, неустанный их собиратель. Но уже приведенная цитата свидетельствует, что Викар был современно мыслящим фольклористом, воспринимавшим народную жизнь в ее единстве. Он ясно видел, что спасение возможно большего числа памятников предметной культуры имеет не меньшее значение для будущего нации, нежели фольклорная работа.

Как фольклорист он также намного обогнал эпоху и его справедливо можно считать учителем гигантов национального и европейского музыкального искусства Бартока и Кодая. При сборе данных он считал необходимым накопление возможно большего числа вариантов, уже в начале века указав, что их ценность с точки зрения истории культуры будет возрастать прямо пропорционально собранному количеству. Практически он создал европейский фольклористический стандарт, который действителен и поныне и который базируется на фиксации текста и его демонстрации совместно с мелодией.

В повседневной работе он считал важным использовать соответствующую уровню эпохи современную технику (фонограф, диапроектор), отбрасывая ссылки на *экономические соображения*, всегда исходил из соображений *практической пользы*. В качестве ученого и собирателя Бела Викар подчеркивал принадлежность своей науки к общему кругу наук.

По всем исследуемым проблемам он высказал положения, которые не утратили своего значения и по сегодня. (Как хорошо было бы действовать в интересах дальнейшего развития нашей науки с той же продуктивностью, что и Викар!)

Все еще не опубликовано огромное наследие Викара, которое может рассчитывать на особый интерес в Шомоде и юго-западных районах страны (южный Дунантуль). Но в прошедшее десятилетие в деле опубликования наледия, несмотря на наши усилия вместе с Имре Олшваи, Имре Катона и другими, сдвига в положительную сторону не произошло. Во *второй* части моей работы представлены варианты собранных Викаром песен, а также различная полезная информация, касающаяся применявшегося Викаром метода сбора данных. При этом для воспроизведения текстов, собранных Викаром, я пользовался услугами его информаторов, в первую очередь Лиди Петтенди из Хетеша. Кроме того мне удалось уточнить и некоторые маршруты научных походов Викара.

В конце работы нами публикуются варианты, собранные по следам Викара, которые как бы подтверждают слова исследователя: упорное соби-
рание принесет свои плоды.